

Timbres

21 voorjaar 17

Alle kleuren van het Orgelpark

11 februari

**Wandelweiser
Festival**

25 maart

**Mijderwijk,
Van Geel &
Haanstra**

Jazz

6 mei

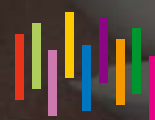
**Onderhorst-
Kabinetorgel**

Ingebruikneming

‘Episch geluidsverhaal’

Kate Moore

20 mei

ORGELPARK

Welkom in het Orgelpark!

Het Orgelpark is een concertpodium met als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. *Timbres* is het tijdschrift van het Orgelpark en biedt achtergrondinformatie bij de activiteiten die er plaatsvinden. Het aanbod varieert van concerten met klassieke muziek tot evenementen met film en beeldende kunst. Dikwijls speelt nieuwe muziek een hoofdrol.

Het Orgelpark is tevens wetenschappelijk actief. Het initieerde het Orgelpark Kennisprogramma en het Orgelpark Research Program. Ook vestigde het de bijzondere leerstoel Orgelkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Tien jaar geleden, in januari 2007, opende het Orgelpark voor het eerst zijn deuren. *Timbres* 1 verscheen, en al snel meldden de eerste GastVrienden zich aan. In die tien jaar is er veel gebeurd: concerten, festivals, symposia, colleges – en langzamerhand ontstonden er ijkpunten in elk jaar, zoals het Min of meer Minimal Festival in het najaar en de Via Crucis-concerten in het voorjaar. De zaal veranderde mee: in 2009 kwamen het Verschuieren-orgel en The Busy Drone, in 2011 de nieuwe speeltafel bij het Sauer-orgel, in 2012 het Van Straten-orgel, en onlangs verdween het Van Leeuwen-orgel om alvast plaats te maken voor het Nieuwe Barokorgel. Volgend jaar, in 2018 dus, nemen we het nieuwe orgel in gebruik – een prachtig moment om terug te kijken en vooruit te blikken.

Intussen komt er ook dit jaar een 'nieuw' instrument bij: een 'kabinet-orgel' uit 1767, ooit gebouwd door Deetlef Onderhorst en nu, via de nodige omzwervingen, aangekomen in het Orgelpark. Wanneer de kast gesloten is, ziet het instrument er niet anders uit dan als een fraai kabinet. Maar wanneer de deuren geopend worden, het luik eronder weggeklapt en het klavier naar buiten getrokken, blijkt het een compleet orgel met een prachtige 18de-eeuwse klank. Elders in deze *Timbres* leest u er meer over; we gaan het instrument op 6 mei in gebruik nemen, in een speciaal daaraan gewijd colloquium.

Een bijzondere dag dit voorjaar is ook zaterdag 11 februari: dan is het Orgelpark het podium van het Wandelweiserfestival. Wandelweiser is de naam van een groep componisten en performers die opnieuw zijn gaan nadenken over wat musiceren eigenlijk is. Dante Boon, een van de leden, legt het zo uit: 'We hebben met elkaar gemeen dat we elkaars muziek heel vaak hebben gespeeld, vaak aanbevolen aan anderen, soms erover geschreven. De meesten hebben zich afgevraagd wat tijd precies is, en ruimte, en hoe het is om samen te spelen of juist om te zwijgen.' Indrukwekkend belooft ook het concert op 25 februari te worden, wanneer we de Russische componist Sofia Gubadailina portretteren, evenals het jazzconcert op 25 maart met Matteo Mijderwijk, en de Italiaanse avond op 22 april. De concerten rond twee van de interessantste vrouwelijke componisten van dit moment (Calliope Tsoupaki op 18 februari en Kate Moore op 20 mei) wilt u vast ook niet missen.

Spreekt u ons aanbod en onze missie u aan? Dan nodigen we u van harte uit GastVriend van het Orgelpark te worden. U bent dan een seizoen lang welkom bij alle evenementen zonder dat u ook maar één toegangskaart hoeft aan te schaffen. U betaalt daarvoor slechts € 70,-. Bent u slechts incidenteel in de gelegenheid onze concerten te bezoeken en wilt u ons evengoed graag steunen, dan kunt u voor € 40,- Vriend van het Orgelpark worden. U mag dit bedrag bij uw belastingaangifte aftrekken van uw belastbaar inkomen.

Achterin deze *Timbres* staat hoe u hoe u GastVriend of Vriend kunt worden. Daar staat ook hoe u concertkaarten kunt reserveren, hoe u het Orgelpark kunt bereiken en waar u kunt parkeren. Wij hopen u binnenkort te mogen begroeten!

Johan Luijmes, artistiek leider

Inhoud

Agenda

Concerten, festivals, symposia...

- 4 Alles op een rij
Wat is er wanneer te doen in het Orgelpark?

Mixtuur

Nieuws en achtergronden bij de concerten

- 12 Muziek van zwijgen en luisteren
Wandelweiser in het Orgelpark
- 16 Pianist Matteo Mijderwijk slaat nieuwe wegen in
‘Ik zocht klanken op m’n keyboard die er niet inzaten’
- 20 ‘C’est le son qui fait la musique’
Klaas Hoek en de klank van de Johannes Passie
- 24 Blij dat ze geen wonderkind was
Componist Kate Moore over muziek, componeren en luisteren
- 28 ‘De Bermudadriehoek van de podiumkunsten’
7090 combineert muziek, theater, kunst en poëzie
- 32 Dvořák in het Orgelpark
‘Een perfecte mengeling van verstand en emotie’
- 38 Symfonie van stedelijke moderniteit
Flaneren in Berlijn
- 42 ‘Ik denk allang niet meer in waarden en maten’
Calliope Tsoupaki componeert voor het Orgelpark

Kennisprogramma

Wetenschap in het Orgelpark

- 46 Het orgel: een muzikale tijdmachine
Cursus Orgelkunde
- 48 ‘Glorious and Shocking Sounds’:
colloquia en symposium

Palet

Gemengde berichten van het Orgelpark

- 50 Dethleff, Deetlef, Didelof?
Het Orgelpark neemt kabinetorgel over
- 52 Hoe werkt dat?
Registreren (deel 2)
- 54 Componistenportret
Sofia Gubaidulina
- 56 Nieuwe voorstelling Lichtbende
Zeven Nachten

Lezersservice

Informatie voor Gasten en (Gast)Vrienden

- 58 Het Orgelpark
Een podium met een missie
- 60 Concerten, muziekweekenden, cursussen...
Hoe duur is een kaartje en waar bestel ik dat?
- 62 Vooruitblik
Het Orgelpark in het najaar van 2017
- 64 Colofon
Adressen, auteurs, fotografen en copyright

Wat is er te doen in het Orgelpark?

Concertprogramma tot en met juni 2017

Zaterdag 14 januari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
MEDITATIEF PERFORMANCE-CONCERT
Marcel Wierckx, videoprojecties en elektronica
Harrie Starreveld, shakuhachi
Johan Luijmes, installatie en orgel
In ‘Le monde à l’envers’ wordt traditionele muziek voor shakuhachi gecombineerd met orgelmuziek uit de 17de tot en met de 21ste eeuw. In het doorlopend geluidsdecor van deze verstilde en vervreemdende combinatie kijkt het publiek naar een pendelende fles zand die een spoor in de tijd trekt. Op de wanden van de zaal projecteert video-kunstenaar Marcel Wierckx abstracte patronen. Een concertperformance met orgelmuziek van Cima, Messiaen en Otte en Japanse traditionele muziek voor shakuhachi.

Zondag 15 januari 14.15 uur
€ 15,00/9,00
ENSEMBLE & ORGEL:
BACH REFLECTIONS
Gerard Kleijn, trompet/flügelhorn
Annie Tangberg, cello/effects
Guillermo Celano, gitaar
Fanny Alofs, zang
Hayo Boerema, orgels
Nieuwjaarsprogramma: muziek van Johann Sebastian Bach, afgewisseld met improvisaties in diverse bezettingen.

Dinsdag 17 januari, 20.15 uur
€ 15,00/9,00
FILM: BERLIN: SINFONIE DER GROßSTADT
David Kweksilber, saxofoons en andere instrumenten
Leo van Oostrom, saxofoons en andere instrumenten
In samenwerking met de Vrije Universiteit presenteert het Orgelpark de film Berlin: Sinfonie der Großstadt, in 1927 gemaakt door Walter Ruttmann.

Vrijdag 20 januari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
MEESTERORGANIST: THOMAS TROTTER
Thomas Trotter, orgel
De Engelse grootmeester Trotter maakt opnieuw zijn opwachting in het Orgelpark met een verrassend programma waarin hij het Sauer- en het Verschueren-orgel bespeelt.

Sauer-orgel
Alexander Glazunov (1865-1936)
- Prelude & Fugue, in D grote terts
Georg Friedrich Händel (1685-1759)
- Orgelconcert, in d kleine terts
Adagio
Allegro
Organo ad libitum
Allegro
Max Reger (1873-1916)
- Fantasie over het koraal: Straf’ mich nicht in deinem Zorn
PAUZE
Verschueren-orgel
Charles-Marie Widor (1844-1937)
- Uit Symfonie V
Allegro vivace
- Uit Bachs Memento
Marche du Veilleur de Nuit
Sicilienne
Mattheus - Finale
Joseph-Ermend Bonnal (1880-1944)
- Paysages Euskariens

La Vallée du Béhorléguy, au matin
Le Berger d’Ahusquy
Cloches dans le Ciel

Zaterdag 21 januari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
ORGEL & PIANO: THEO LOEVENDIE
Ralph van Raat, piano
Theo Loevendie, orgel
Het Orgelpark is het toneel van de presentatie van een CD met pianowerken van Theo Loevendie. Loevendie omlijst de door Van Raat gespeelde pianowerken met orgelimprovisaties.

Theo Loevendie (1930)
- Toccata (1965)
- Strides (1976)
- Walk (1985)
- Four Easy Pieces (1993)
- Rood, Geel en Blauw (1995)
- The Barpianist (1997)
- Dome (1999) (opgedragen aan Ralph van Raat)
- Oxymoron (2006)

Donderdag 26 januari 20.15 uur
Vrijdag 27 januari 17.00 en 20.15 uur
€ 15,00/9,00
TOVERLANTAARNS, ORGEL, SOPRAAN & CELLO
Lichtbende: Rob Logister, Marie Raemakers
Gerrie Meijers, orgel
Jacqueline Hamelink, cello
Björk Niélsdottír, sopraan
Jeannette van Steen, regie
Lichtbende presenteert een nieuwe voorstelling: ‘Zeven Nachten’. Handmatig geprojecteerde beelden versmelten met muziek van Gubaidulina en Górecki. Zie ook het artikel elders in deze *Timbres*.

Henryk Górecki (1933-2010)
- O Domina Nostra
Sofia Gubaidulina (1931)
- In Croce
- Hell und Dunkel
Henryk Górecki
- Kantata

Zondag 29 januari 14.15 uur
€ 15,00/9,00
JAZZ, WERELDMUZIEK & IMPROVISATIES
Rembrandt Frerichs, piano
Tony Overwater, bas
Vinsent Planjer, percussie
Klaartje van Veldhoven, sopraan
Bert van den Brink, orgel en accordeon
Klaartje van Veldhoven en Rembrandt Frerichs zijn dit seizoen ‘artists in residence’ in de Stadsgehoorzaal te Leiden. In dit kader maakten zij een CD. Vanmiddag hoort u een bonte verzameling van volksmuziek, barokmuziek en composities van Frerichs en Maurice Ravel, als basis voor improvisaties.

Zaterdag 4 februari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
7090 BESTAAT 15 JAAR!
Bas Wiegers, viool
Nora Mulder, piano en orgel
Koen Kaptijn, trombone
Met medewerking van Eric de Clercq, Hugo Herrera Tobón, Clare Gallagher, Bert Hana, Mvdb, Renée van Marissing, Bart de Vrees en The Busy Drone.
7090 wordt wel eens ‘de Bermuda Driehoek van de podiumkunsten’ genoemd. Ondervind zelf wat dat betekent in de enorme verzameling ideeën, concepten, installaties, films en muziek die 7090 op 4 februari deelt met het publiek. Op het programma staat onder andere: Huldebiet, De Stem Gods, Strange Desires, De IJstallatie, De Schreuwkaarten, De Rijdende Bruid, Treatise, Darkroom For Intellectuals, Satie3D, PAND TV, Koek&Zopie, NICHT, Kitsch Vitrine, De Lantaren Man, Mozart Rix, Xenakis, Left Overs, bas&koen&nora, Maartse Buien, KundRRRy, Hot Dense Ruby en Modernistisch Bloemetjes Behang. Zie ook het artikel elders in deze *Timbres*.

Dinsdag 7 februari 14.15-17.00 uur
Toegang uitsluitend voor GastVrienden
COLLEGE: HET ORGEL / EEN MUZIKALE TIJDMACHINE
Hans Fidom, docent
De Collegereeks Orgelkunde van het Orgelpark staat op zeven dinsdagmiddagen vol muziek, anekdotes en discussie stil bij de geschiedenis van de Europese muziek, architectuur, filosofie en beeldende kunst aan de hand van het orgel. Het instrument is namelijk niet minder dan een tijdmachine: het geeft in zijn vele gedaanten elke stijlperiode een eigen gezicht en zelfs een eigen klank. Omdat we die klank nog altijd bij ons hebben, om de eenvoudige reden dat orgels het eeuwige leven hebben mits we er goed voor zorgen, kunnen we ons oor letterlijk te luisteren leggen in voorbijge tijden, en via die klank iets meer begrijpen van hoe men destijds dacht en leefde. Het accent ligt ditmaal op de 19de, 20ste en 21ste eeuw. De colleges vinden wekelijks plaats van 7 februari tot en met 21 maart. Elk college kent twee delen van maximaal een uur, gescheiden door een pauze. Bij de colleges hoort een speciale afdeling op www.orgelpark.nl waarop al het cursusmateriaal en de in de colleges behandelde muziek beschikbaar is. De cursus is alleen toegankelijk voor GastVrienden. Een GastVriendschap van het Orgelpark kost € 70,- per jaar. Als GastVriend heeft u tevens vrij toegang tot alle concerten en andere evenementen in het Orgelpark. Kijk voor meer informatie op bladzijde 59.

WANDELWEISER-FESTIVAL

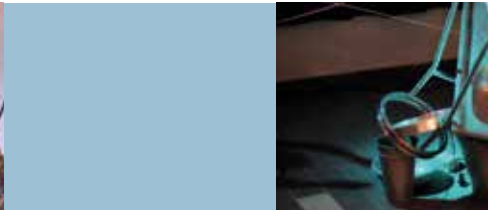
Zaterdag 11 februari
11.00 - 23.00 uur
Per concert € 7,50 /
passepartout € 30,00
Het Orgelpark is vandaag het podium van het driedaagse festival rond Wandelweiser: zes concerten met premières van deze bijzondere groep componisten en performers. Zie ook het artikel over Wandelweiser elders in deze *Timbres*.

11.00 uur Concert 1
Keiko Shichijo, orgel

Antoine Beuger (1955)
- ins ungebundene (1997)
Aansluitend: gesprek tussen de componisten Antoine Beuger (D/NL) en Burkhard Schlothauer (D), oprichters van Wandelweiser.

13.00 uur Concert 2
Dante Boon, piano
Elisabeth Frey-Bächli, orgel
Reinier van Houdt, piano
Burkhard Schlothauer, viool

Jürg Frey (1953)
- Petit fragment de paysage (versie voor piano en orgel, 2009)
Manfred Werder (1965)
- klavierstück II (piano, 1993)
Anastassis Philippakopoulos (1969)
- piano piece 2016 (piano, 2016)
Jeromos Kamphuis (1990)
- Marches (piano, 2010-2013)
Craig Shepard (1975)
- Gelassenheit (piano, 2014)
Mark Hannesson (1968)
- [Nieuw werk] (piano, 2016/2017)
Michael Pisaro (1961)
- for bill karlins (viool en piano, 2006)
Aansluitend: gesprek tussen de componisten Jürg Frey (CH) en Michael Pisaro (VS)

14.15 uur Concert 3
Eva-Maria Houben, orgel

Anastassis Philippakopoulos (1969)
- [Nieuw werk] (2016/2017)
Eva-Maria Houben (1955)
- orgelbuch (2006)
- [andere werken voor orgel]
Aansluitend: gesprek tussen de componisten
Eva-Maria Houben (D) en Manfred Werder
(CH)

16.00 uur Concert 4
Marcus Kaiser, cello
Dante Boon, piano
Reinier van Houdt, piano
Elisabeth Frey-Bächli, orgel
Keiko Shichijo, orgel
Samuel Vriezen, orgel

Marcus Kaiser (1967)
- [Nieuw werk in opdracht van het
Orgelpark] (2016/2017)

17.15 uur Concert 5
Elisabeth Frey-Bächli, orgel
Reinier van Houdt, orgel
Keiko Shichijo, orgel

André O. Möller (1962)
- [Nieuw werk in opdracht van het
Orgelpark] (2016/2017)

20.15 uur Concert 6
Wandelweiser Komponisten
Konzert Minimal
Germaine Sijstermans, klarinet
en basklarinet
Tobias Liebezeit, slagwerk
Reinier van Houdt, piano en orgel
Keiko Shichijo, piano en orgel
Elisabeth Frey-Bächli, orgel

Sam Sfirri (1987)
- [Nieuw werk] (ensemble, 2016/2017)
Stefan Thut (1968)
- [Nieuw werk] (ensemble, 2016/2017)
Burkhard Schlothauer (1957)
- events (ensemble, 1995/2017)
Dante Boon (1973)
- [Nieuw werk] (ensemble, 2016/2017)
PAUZE
Johnny Chang (1979)
- [Nieuw werk] (ensemble, 2016/2017)
Taylan Susam (1986)
- [Nieuw werk] (orgel, 2016/2017)
Radu Malfatti (1943)
- [Nieuw werk] (ensemble, 2016/2017)
Jürg Frey (1953)
- [Nieuw werk] (ensemble en orgels,
2016/2017)

Zondag 12 februari 14.15 uur
€ 20,00/12,50
COMPONISTENPORTRET:
ANTONÍN DVOŘÁK
Studium Chorale o.l.v. Hans
Leenders
Marcel Verheggen, orgel

Dvořák staat centraal in een concert waarin
Marcel Verheggen *Symfonie IX* speelt in
een bewerking van Zsigmond Szathmáry.
Studium Chorale vertolkt de *Mis* in D grote
terts. Zie ook het interview met Marcel
Verheggen verderop in deze Timbres.

Antonín Dvořák (1841-1904)
- Symfonie IX, in een bewerking voor orgel
van Zsigmond Szathmáry
PAUZE

Antonín Dvořák
- Napadly písně
Petr Eben (1929-2007)
- Cantico delle creature
Antonín Dvořák
- Mis, in D grote terts
Kyrie - Andante con moto
Gloria - Allegro vivo
Credo - Allegro moderato
Sanctus - Allegro maestoso
Benedictus - Lento
Agnus Dei - Andante

Dinsdag 14 februari
14.15 - 17.00 uur
Toegang uitsluitend voor
GastVrienden
COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE
Hans Fidom, docent

Deel 2 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Zaterdag 18 februari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
COMPONISTENPORTRET: CALLIOPE
TSOUPAKI
Gerard Bouwhuis, piano
Heleen Hulst, viool
Marcel Beekman, tenor
Laurens de Man, orgel

Het Orgelpark verleende een compositieop-
dracht aan de Griekse componiste Calliope
Tsoupaki. De première van *Exodion* is de
aanleiding voor dit componistenportret.

Calliope Tsoupaki (1963)
- Psalm: Enite ton Kyrion (orgel en tenor)
- Mania (viool)
- Psalm: O Theos voithos imon
(orgel en tenor)
- Pianoforte (pianosolo)
PAUZE
- Narcissus (piano en viool)
- Exodion (orgel en tenor; première)

Zondag 19 februari 14.15 uur
€ 15,00/9,00
BLOKFLUITKWINTET: SELDOM SENE
Ruth Dyson, Eva Gemeinhardt,
Hester Groenleer, Stephanie
Brandt, María Martínez Ayerza,
blokfluit en porseleinen fluiten

Seldom Sene is te gast met blokfluiten en
fluiten van porselein (in feite orgelpijpen die
met de mond worden aangeblazen). Op het
programma staan voornamelijk Griekse com-
posities; onder meer een première van een
nieuwe compositie van Thanasis Deligiannis.

Aspasia Nasopoulou (1972)
- Ten dipoles (2016)
Thomas Tallis (1505-1585)
- O sacrum convivium
Thanasis Deligiannis (1983)
- Nieuw werk (geschreven in opdracht van
het Orgelpark)
Aspasia Nasopoulou
- Lelia Doura

Dinsdag 21 februari
14.15 - 17.00 uur
Toegang uitsluitend voor
GastVrienden
COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE
Hans Fidom, docent

Deel 3 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Donderdag 23 februari 20.15 uur
€ 20,00/12,50
VOCAL: MEESTERS & GEZELLEN
Studenten en leden van Cappella
Amsterdam en het Nederlands
Kamerkoor
o.l.v. Sigvards Kļava
Hayo Boerema, orgel

Opnieuw leidt de Letse dirigent Sigvards
Kļava het coachingsproject ‘Meesters &

Gezellen’, waarin jonge koorzangers
ervaring opdoen door samen met ‘oude
rotten’ uit professionele kamerkoren te
repeteren en te concerteren. Kļava stelde
een programma samen uit de Noord-
Europese koortraditie. Organist Hayo Boe-
rema reageert op de koorwerken
met improvisaties.

Sven David Sandstrøm (1942)/Henry Purcell
(1659-1695)
- Hear my Prayer, oh Lord
Einojuhani Rautavaara (1928-2016)
- Die erste Elegie
Arvo Pärt (1935)
- Virgencita
Johannes Brahms (1833-1897)
- Fest- und Gedenksprüche
Erik Ešenvalds (1977)
- Sun Dogs
The Witnesses
The Beauty of this Miracle
Pēteris Vasks (1946)
- Our Mother’s Names

Zaterdag 25 februari 20.15 uur
€ 15,00/9,00
COMPONISTENPORTRET:
SOFIA GUBAIDULINA
Pieter Wispelwey, cello
An Raskin, bajan
Bram Bossier, viool
Gerrie Meijers, orgel

Het Orgelpark brengt een hommage aan
de 85-jarige Russische componist Sofia
Gubaidulina in een programma met werken
voor cello, orgel, bajan en viool.

Sofia Gubaidulina (1931)
- De profundis (bajan)
- Freue dich! (viool en cello)
- In Croce (cello en bajan)
- Hell und Dunkel (orgel)
- Silenzio (viool, cello en bajan)

Zondag 26 februari 14.15 uur
€ 20,00/12,50
KOOR & ORGEL: THE GENTS
The Gents o.l.v. Krista Audere
Laurens de Man, orgel

Mannenensemble The Gents presenteert
een programma met sacrale muziek uit de
zoste en 21ste eeuw.

Arvo Pärt (1935)
- De profundis
- Most Holy Mother of God
Herbert Howells (1892-1983)
- A Spotless Rose
- Magnificat en Nunc Dimitis
Rihards Dubra (1964)
- Adoramus te
Gabriel Jackson (1962)
- O nata lux
Krzysztof Penderecki (1933)
- Benedicamus Domino
Morten Lauridsen (1943)
- O magnum mysterium
John Tavener (1944-2013)
- The Lamb
Howard Goodall (1958)
- The Lord is my Shepherd
Sergei Rachmaninov (1873-1943)
- Bogoroditse Devo
John Rutter (1945)
- Lord, make me an instrument of thy peace
- Toccata in Seven
Arvo Pärt
- Annum per annum
Percy Whitlock (1903-1946)
- Uit Four Extemporizations
Fidelis
Fanfare

24

32

28

12

28

38

Dinsdag 28 februari 14.15-17.00 uur

Toegang uitsluitend voor
GastVrienden

**COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE**
Hans Fidom, docent

Deel 4 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Zaterdag 4 maart 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**MEESTERORGANIST: BEN
VAN OOSTEN**
Ben van Oosten, orgel

Het Verschueren-orgel staat centraal in een
programma met de bekendste componisten
uit de Franse romantiek: César Franck en
Louis Vierne.

César Franck (1822-1890)

- Trois Pièces
- Fantaisie en la majeur
- Cantabile
- Pièce héroïque

Louis Vierne (1870-1937)

- Symfonie I, in d kleine terts
- Prélude
- Fugue
- Pastorale
- Allegro vivace
- Andante
- Final

Zondag 5 maart 14.15 uur

€ 20,00/12,50

**KOOR & ORGEL: Arvo Pärt en
Pēteris Vasks**
**Hollands Vocaal Ensemble o.l.v.
Fokko Oldenhuis**
Ko Zwanenburg, orgel

Estland en Letland staan bekend om hun
intense koorcultuur. Het Hollands Vocaal
Ensemble presenteert afwisselend groot-
meesters uit twee generaties: de Est Pärt
en de Let Vasks.

Pēteris Vasks (1946)

- Missa (koor en orgel)

Arvo Pärt (1935)

- Mein Weg hat Gipfel und Wellentäler
(orgel)

Pēteris Vasks

- Mate Saule (Mother Sun) (koor)

Arvo Pärt

- Salve Regina (koor en orgel)

Arvo Pärt

- An den Wassern zu Babel (koor en orgel)

PAUZE

Arvo Pärt

- Beatitudines (koor en orgel)

Pēteris Vasks

- Viatore, hommage aan Arvo Pärt (orgel)

Arvo Pärt

- Dopo la vittoria (koor)

Pēteris Vasks

- Dona nobis pacem (koor en orgel)

Dinsdag 7 maart 14.15-17.00 uur

Toegang uitsluitend voor
GastVrienden

**COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE**
Hans Fidom, docent

Deel 5 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Dinsdag 14 maart 14.15-17.00 uur

Toegang uitsluitend voor
GastVrienden

**COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE**
Hans Fidom, docent

Deel 6 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Vrijdag 17 maart 20.15 uur

€ 15,00/ 9,00

**JAZZ: JOOST LIJBAART - UNDER
THE SURFACE**

Joost Lijbaart, percussie
Wolfert Brederode, toetsen
Sanne Rambags, stem
Bram Stadhouders, gitaar

Joost Lijbaart brengt een aantal bekenden
samen in een project dat werd opgenomen
voor het label Rhapsody. Verstilde muziek
die prachtig klinkt in de akoestiek van
het Orgelpark. Op het programma eigen
composities en improvisaties.

Zaterdag 18 maart 14.15 uur

Toegang gratis

**COLLOQUIUM & CONCERT: VAN
STRATEN-ORGEL**
Harald Vogel, orgel
Wim Diepenhorst, orgel

In de afgelopen jaren zijn na het internati-
onale symposium in 2013 enkele colloquia
aan het Van Straten-orgel gewijd. De oogst
daarvan presenteren we vandaag met het
zojuist verschenen vierde deel van de reeks
Orgelpark Research Reports. Daarin staan
teksten van kenners en onderzoekers als
Wim Diepenhorst, Kimberly Marshall en
Koos van de Linde. Maar zoals alle Orgelpark
Research Reports is ook dit deel een zoge-
naamd ‘e-book’ – een elektronisch boek – en
dat betekent dat het behalve tekst en foto’s
ook muziek bevat. Report #4 is in dit opzicht
zelfs extra bijzonder, omdat Harald Vogel,

al decennialang een van de leidende figuren
in de wereld van de oude orgelmuziek, een
tiental oude stukken compleet in zijn bij-
drage heeft opgenomen. Op het programma
van het colloquium vanmiddag dan ook
behalve lezingen en discussie een concert
met toelichtingen door Harald Vogel.
Het Van Straten-orgel is in 2012 gebouwd
door Orgelmakerij Reil; het concept is
ontwikkeld door Wim Diepenhorst, namens
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
Het orgel toont hoe Nederlands nog altijd
bestaande oudste orgel, in 1479 gebouwd
in Utrecht, destijds kan hebben geklonken.
We noemen het een ‘studie-kopie’: een
object dat tot steeds weer nieuwe ideeën
en standpunten leidt. Ook Wim Diepenhorst
bespeelt het orgel en geeft toelichtingen.

Dinsdag 21 maart 14.15-17.00 uur

Toegang uitsluitend voor
GastVrienden

**COLLEGE: HET ORGEL / EEN
MUZIKALE TIJDMACHINE**
Hans Fidom, docent

Deel 7 van de collegereeks die het Orgelpark
speciaal voor GastVrienden organiseert.
De zeven colleges vinden wekelijks plaats
van 7 februari tot en met 21 maart. Zie de
informatie bij de start van de collegereeks
op 7 februari.

Zaterdag 25 maart 20.15 uur

€ 15,00/ 9,00

**JAZZ: MIJDERWIJK, VAN GEEL
& HAANSTRA**
Matteo Mijderwijk, toetsen
Oene van Geel, viool
Mark Haanstra, basgitaar

Toetsenist Mijderwijk, een relatief nieuwe
naam in de jazzscene, is dit seizoen een
aantal keren te gast in het Orgelpark. In
verschillende formaties en met verschillende
concepten bespeelt hij de orgels van het
Orgelpark. Vandaag met Mark Haanstra en
Oene van Geel, die in 2013 de Boy Edgar Prijs
won. Een programma met eigen composities
en improvisaties.

VIA CRUCIS

Donderdag 30 maart 20.15 uur

€ 15,00/ 9,00

**VIA CRUCIS: WILLEM BRONS
& HAYDN**
Willem Brons, piano

Al enkele jaren presenteert het Orgelpark
voorafgaand aan de Stille Week een aantal
concerten rond de Via Crucis. Pianist Willem
Brons combineert in een programma Haydns
compositie ‘De zeven kruiswoorden’ met
Beethovens laatste Sonate (opus 111).

Joseph Haydn (1732-1809)

- Die sieben letzten Worte unseres Erlösers
am Kreuze

Ludwig von Beethoven (1770-1827)

- Sonate (opus 111)

Vrijdag 31 maart 20.15 uur

€ 20,00/12,50

**VIA CRUCIS: ENSEMBLE & ORGEL,
VAN ROSSEM**
Consensus Vocalis o.l.v. Klaas Stok
Erwin Wiersinga, orgel

Het tweeluik rond de Via Crucis wordt be-
sloten met de Via Crucis voor koor en orgel
die Andries van Rossem in 2016 schreef in
opdracht van het Orgelpark.

Andries Van Rossem (1957)

- Exercitium Santae Viae Crucis

Zaterdag 1 april 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**ENSEMBLE & ORGEL: NIEUWE
MUZIEK**
**Leden van het Ives Ensemble,
Slagwerk Den Haag en organisten
van het Koninklijk Conservatorium
Den Haag.**

De bijzondere samenwerking met composi-
tistudenten van het Koninklijk Conserva-
torium, het Ives Ensemble en Slagwerk Den
Haag, krijgt een vervolg. Een onvoorspelbaar
spannende avond met nieuwe muziek. Op
het programma alleen premières.

Zaterdag 8 april 14.15 uur

€ 15,00/9,00

COLLOQUIUM & CONCERT:
JOHANNES PASSIE
Asko Kamerkoor o.l.v. Jos Leussink
Strijkkwartet
Marcel Beekman, tenor

Klaas Hoek is behalve harmoniumist en
expert in het uitvoeren van nieuwe
orgelmuziek ook promovendus, aan de
Universiteit in Leuven: hij doet onderzoek
naar het denken over musiceren in de 19de
eeuw en verbindt dat met uitvoeringen
van oude muziek. Onderdeel daarvan is
de uitvoering van de beroemde Johannes
Passion van Johann Sebastian Bach op een
19de-eeuwse manier. Voorafgaand aan de
uitvoering geeft Klaas Hoek een inleiding;
achteraf vindt een korte discussie met het
publiek plaats.

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

- Johannes Passion (editie Klaas Hoek, 2016)

Willem Boogman (1955)

- Intermezzi

Zaterdag 22 april 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**ENSEMBLE & ORGEL: EEN
ITALIAANSE AVOND**
Dario Calderone, contrabas
Gareth Davis, klarinet
Koen Kaptijn, trombone
Pepe Garcia, slagwerk
**Francesco Filidei en Una Cintina,
orgel**

Het Orgelpark gaf de in Amsterdam woon-
achtige Italiaanse componisten Giuliano
Bracci en Silvia Borzelli opdrachten voor
composities voor orgel en klein ensemble.
Composities van Claudio F. Baroni en
improvisaties en composities van Francesco
Filidei completeren het Italiaanse feestje.

Giuliano Bracci (1980)

- [Nieuw werk] (orgel en ensemble)

Silvia Borzelli (1978)

- [Nieuw werk] (orgel en ensemble)

54

20

46

Francesco Filidei (1973)

- Esercizio di pazzia I (ensemble)
- Esercizio di pazzia II (ensemble)
- Improvisaties
- Claudio F. Baroni (1968)
- Ursae minoris III (contrabas)

Zaterdag 29 april 20.15 uur

€ 15,00/ 9,00

MUZIEK, THEATER & DANS: JERZY BIELSKI

Jacob Lekkerkerker en Panos Iliopoulos, orgels en live elektronica
Felix de Bousies, video
Geoff Searle, illusionist/video

Het Orgelpark geeft ruim baan aan de jonge Poolse componist Jerzy Bielski die vorig jaar faam verwierf met absurdistisch muziektheater waarmee hij de prestigieuze Amsterdamse Fringe Award won. Bielski monteert in een week in het Orgelpark een nieuwe performance die hij omschrijft als ‘een muziektheaterdansproject dat de manipulatie van mensen door media, bedrijven en politici onderzoekt. In de performance wordt het publiek getriggerd door misleidende informatie, tegengestelde meningen en illusies.’

Zaterdag 6 mei 14.15 uur

Toegang gratis

COLLOQUIUM: HET ONDERHORST-KABINETORGEL

Gerrit Hoving, lezing
Matteo Imbruno, orgel

Vandaag nemen we de nieuwste aanwinst van het Orgelpark in gebruik: het kabinet-orgel dat jarenlang in de Oude Kerk in Amsterdam stond, en dat het Orgelpark heeft overgenomen. Het instrument is in 1767 gebouwd door Detleef Onderhorst. Elbertse Orgelmakers (Soest) heeft het instrument terughoudend gerestaureerd, zodat het prachtige patina behouden is gebleven. Op het programma muziek door de organist van de Oude Kerk, een toelichting op de geschiedenis en de restauratie van het orgel, en een lezing over de unieke geschiedenis van het Nederlandse huisorgel in de 18de eeuw door Gerrit Hoving.

Zondag 7 mei 14.15 uur

€ 20,00/12,50

ENSEMBLE & ORGEL: MÚSICA TEMPRANA

Luciana Cueto, zang

Francesco Corti, orgel

Adrián Rodríguez van der Spoel, vihuela de mano

Paulina van Laarhoven, vihuela de arco

Joshua Cheatham, vihuela de arco

Manuel Vilas Rodríguez, harp

Met het programma ‘De kleur van het onzichtbare’ presenteert Música Temprana repertoire waar Spaanse polyfonie rond 1500 in gesprek gaat met improvisaties op het Van Straten-orgel.

Zaterdag 13 mei 20.15 uur

€ 12,50/8,00

ORGEL & ENSEMBLE: COMPOSERS’ FESTIVAL

De compositieafdeling van het Conservatorium van Amsterdam presenteert dit jaar de zevende editie van het Composers' Festival Amsterdam. Het festival is een platform waarop afstuderende compositiestudenten van het CvA hun beste werk presenteren; veelal betreft het wereldpremières. De concerten bieden een verbluffende variatie aan muziek: kamermuziek in uiteenlopende zettingen, vocaal, instrumentaal, orgel, elektronische muziek, muziektheater en geluidsinstallaties. Het Orgelpark is een van de concertlocaties. Kijk voor het programma te zijner tijd op www.orgelpark.nl.

Zondag 14 mei 14.15 uur

€ 20,00/12,50

ENSEMBLE & ORGEL:

DAAN MANNEKE

Residentie Kamerkoor o.l.v.

Jos Vermunt

Geerten van de Wetering, orgel

Van Daan Manneke, ging afgelopen jaar een werk voor koor en orgel in première, getiteld *Aube*. Het Residentie Kamerkoor verzorgt een tweede uitvoering.

Philip Glass (1937)

- Satyagraha, Act III – Conclusion

Henryk Górecki (1933-2010)

- Totus Tuus

Arvo Pärt (1935)

- Trivium

Daan Manneke (1939)

- Aube

Knut Nystedt (1915-2014)

- Laudate

Zoltán Kodály (1882-1967)

- Laudes organi

Zaterdag 20 mei 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ENSEMBLE & ORGEL: HERZ CYCLE

Lies Beijerinck, didgeridoo

Aart Strootman, gitaar

Michaela Riener, stem

Lidy Blijdorp, cello

Jellantsje de Vries, Diamanda

Dramm en Joe Puglia, viool

Mariek Schut, Engelse hoorn

Claire Edwardes, percussie

Geerten van de Wetering, orgel

Componiste Kate Moore houdt zich intensief bezig met ‘story telling’. Met een programma getiteld Herz Cycle presenteert zij haar ‘episch geluidsverhaal’.

Kate Moore (1979)

- The Open Road

- Herz Cycle

PAUZE

- Bestiary

- Synaesthesia Suite

- The Dam

46

32

62

Zondag 21 mei 14.15 uur

€ 15,00/9,00

BLINDMAN SAXOFOONKWARTET & ORGEL

Koen Maas en Roeland Vanhoorne,

sopraansax

Eric Sleichim, altsax

Piet Rebel, tenorsax

Raf Minten, baritonsax

Dries d’Hondt, geluidstechniek

Reitze Smits, orgel

Eric Sleichim en organist Reitze Smits arrangeerden twee iconische werken van Händel, voor saxofoonkwintet en groot orgel. Als orgelpunt tussen deze twee barokke iconen staat het openingsdeel van Jean-Fery Rebels suite *Les Éléments*.

Georg Friedrich Händel (1685-1759)

- Water Music, selectie uit de Suite 1, 2 en 3

Jean-Féry Rebel (1666-1747)

- Uit Les Éléments

Le Cahos

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Uit La Nativité du Seigneur

Le Verbe

Georg Friedrich Händel

- Uit Music for the Royal Fireworks

Ouverture

La Paix: Largo alla siciliana

La Réjouissance: Allegro

Zondag 28 mei 14.15 uur

€ 20,00/12,50

COMPONISTENPORTRET: JACQUES BANK

Kamerkoor Ad Parnassum o.l.v.

Anthony Zielhorst

Matangi Strijkkwartet

Iskander Zalialdinov, orgel

Erwin ter Bogt, trompet

Componist Jacques Bank schreef de afgelopen decennia een rijk oeuvre waarin ook het orgel een belangrijke rol speelde. Het Orgelpark eert Bank met een componistenportret.

Jacques Bank (1943)

- Purcelliana (orgel vierhandig)

- Een bevroren trompet in Helsinki (piccolo trompet en koor)

- The End (bariton en orgel)

- Moya’s Song (koor en orgel)

- Vier Lieder ohne Worte (strijkkwartet)

- Felix und Clara (strijkkwartet en koor)

Zaterdag 3 juni

20.00 / 21.00 / 22.00 uur

€ 7,50

VONDELPARK: ORGEL & MYSTERY GUESTS

Opnieuw participeert het Orgelpark in het Vondelfestival, een multidisciplinaire route langs ‘geheime’ locaties rond en in het Vondelpark, waar het publiek stand-up comedy, theater en muziek voorgeschoteld krijgt. Het Orgelpark presenteert zijn aandeel, een programma dat een half uur duurt, drie maal achter elkaar. Laat u zich verrassen!

Donderdag 8 juni tot en met zaterdag 10 juni

Toegang gratis

Internationaal Symposium: ‘Glorious and Shocking Sounds’

Van donderdag 8 tot en met zaterdag 10 juni vindt in het Orgelpark een internationaal symposium plaats rond de nieuwe manieren van musiceren die het Orgelpark stimuleert. De titel is ontleend aan wat John Cage opviel toen hij Olivier Messiaen in Parijs bezocht; van Messiaens muziek was hij niet direct gecharmeerd, maar van diens orgel in de St.-Trinité in Parijs wel – het kenmerkte zich wat hem betrof door ‘Glorious and Shocking Sounds’. De nieuwe manieren van orgelmuziek maken reiken inderdaad voor een deel terug tot in de jaren ’60, toen Ligeti zijn bijzondere *Volumina* componeerde: Hans-Ola Ericsson (Zweden, Canada) komt langs om de ervaring daarvan in de afgelopen twee jaar toe te lichten en er een meesterkursus over te geven; Adrian Foster vertelt over wat bestudering van Messiaens improvisaties ons in dat verband leert – zowel intellectueel als artistiek. Ver- tegenwoordigers van vergelijkbare ontwikkelingen in het buitenland zullen hun visies op de stand van zaken komen delen. Verder volop aandacht voor de traditie van live elektronische muziek die de afgelopen tien jaar in het Orgelpark een centraal podium vond – denk aan musici als Jacob Lekkerkerker, Robert van Heumen, Anne La Berge en Wouter Snoei. Het symposium is Engelstalig. Op het programma is naast de lezingen, workshops en muziek veel ruimte voor discussie. Zie www.orgelpark.nl.

Muziek van zwijgen en luisteren

Wandelweiser in het Orgelpark

Op zaterdag 11 februari is het Orgelpark één dag lang het podium van een driedaags festival rond Wandelweiser: een groep componisten en musici, een uitgeverij, een label. Verwarrend? Om te begrijpen hoe Wandelweiser werkt, op deze bladzijden een interview met Antoine Beuger, één van de ‘leden’ van het eerste uur, en een impressie van wat er op 11 februari gaat gebeuren, gemaakt door Dante Boon, die eveneens deel uitmaakt van deze bijzondere groep.

Twaalf jaar lang had Antoine Beuger (Oosterhout, 1955) geen noot geschreven toen hij begin jaren negentig een orkeststuk componeerde met een solopartij voor slagwerk. De titel ervan, *Schweigen, hören*, zou door kunnen gaan voor het motto van Wandelweiser, het losvaste collectief van componisten en musici dat zich vanaf 1992 uit de vriendschap tussen Beuger en Burkhard Schlothauer ontwikkelde. De directe aanleiding was prozaïsch, vertelt Beuger met pretlichtjes in zijn ogen. ‘Burkhard, van huis uit violist en componist, maar toentertijd ook als vastgoedondernemer actief, besloot met een gedeelte van de winst van zijn bedrijf enkele compositieopdrachten en een reeks concerten te financieren. Het idee van Burkhard's belastingadviseur, een uitgeverij op te richten om deze kosten belastingtechnisch op te vangen, werd het begin van Edition Wandelweiser, de uitgeverij.’ Bij de uitgeverij, die sinds de millenniumwisseling door Beuger beheerd wordt, zijn partituren verschenen, boeken en meer dan negentig cd's, waaronder een luisterboek met verhalen van Toon Tellegen.

De cd's geven een uiterst gevarieerd beeld van de muziek die onder de vlag van Wandelweiser vaart. Stilte, vaak gezien als het wezenskenmerk van de groep, is zeker aanwezig in de opnamen. Dat geldt voor het recente album 2003 van Manfred Werder, mogelijk de meest radicale onder de Wandelweiser-componisten: drie cd's van elk zeventig minuten, met ergens binnen die looptijd niet meer dan twee klanken die nog geen tien seconden in beslag nemen. Wandelweiser is veel meer dan dat, zo blijkt uit andere uitgaven. De nadruk ligt doorgaans wel op ingehouden muziek. Die is opvallend mild en melodieus van karakter. Composities voltrekken zich vaak in een rustig tempo, zonder vertoon van bliksemsnelle virtuositeit. Luisteren naar deze muziek, in concerten of op cd's, geeft je het gevoel van een wandeling waarbij je alle tijd hebt om stil te staan bij details die je om je heen ontwaart. Hoewel Wandelweiser vaak met lange stiltes geassocieerd wordt, gaat het veeleer om aandacht voor de interactie tussen stilte en klank, aldus Beuger.

Antoine Beuger kwam op dit spoor terecht toen hij nog in Breda op de middelbare school zat. ‘Met mijn beste vriend Joep Dorren, die later acteur werd, hield ik me op school bezig met theater. We wilden met zo weinig mogelijk middelen zinvolle situaties creëren. In die periode bezochten we een optreden van de Merce Cunningham Dance Company met John Cage in de schouwburg van Breda. Er zaten twintig mensen in de zaal, net zo veel als er op het podium stonden. Cage vertelde verhalen. Enkele musici tastten met contactmicrofoons de wanden af. Tijdens het eerste stuk kwam er af en toe een danser op. Het ging niet om het tentoonspreiden van virtuositeit. Er was geen sprake van theatrale ontwikkeling. Alles gebeurde zonder duidelijke

Dante Boon (links) en Antoine Beuger (rechts)

Auteur

René van Peer is muziekjournalist. Hij is onder meer bekend van VPRO-programma's als Café Sonore; hij publiceert in kranten, tijdschriften en online, bijvoorbeeld voor Gonzo (circus) en het Canadese magazine Musicworks. Hij schrijft programma-toelichtingen voor het Muziekgebouw aan 't IJ en verzorgt inleidingen bij het Holland Festival.

samenhang, maar vol waardigheid en diepgang. Wat vooral indruk op ons maakte, was de aandacht van de uitvoerenden voor wat ze aan het doen waren, hun toewijding. Hoewel we de handelingen op het podium niet konden duiden, hadden Joep en ik allebei het gevoel dat we de hele wereld meegemaakt hadden. Het opende onze ogen voor wat er mogelijk was. Op dat moment wist ik dat ik componist wilde worden. Cage en Cunningham deden wat in eerste instantie van belang was voor henzelf. Het publiek mocht erbij zijn. Die ervaring ligt ook nu nog aan de basis van mijn ideeën over de muziekpraktijk.’ Beuger studeerde compositie bij Ton de Leeuw, schreef stukken voor ensembles, maar was niet gelukkig met de manier waarop het muziekleven werkte. ‘Wat ik verwachtte van een concert, was dat je er veranderd uitkwam. Mijn muziek was onderdeel van een programma. Na afloop kwamen mensen me vertellen dat het leuk geweest was. Ik vond dat teleurstellend. Dat was dan het resultaat van een jaar werk! Het was prima gespeeld door professionele musici, maar er gebeurde eigenlijk helemaal niets. Ik miste een sociale context, een gemeenschap. Mijn muziek hoorde nergens bij. Ik hoorde nergens bij. Ik heb twaalf jaar lang niet gecomponeerd, tot begin jaren negentig. Toen realiseerde ik me dat ik gewoon moest doen wat ik zelf altijd al wilde.’ Beuger stuurde composities als *Schweigen*, *hören*, die hij vlak na die periode schreef, naar concoursen in Duitsland en Zwitserland. Niet alleen werden ze geselecteerd voor uitvoering, wat op zich al een stimulerende ervaring was, maar het betekende ook dat er een context was voor de muziek die hij wilde maken. In Zwitserland kreeg hij de kans om uitvoerig van gedachten te wisselen met juryleden als Christian Wolff. Ook leerde hij er Jürg Frey kennen. ‘Daar lagen de grondslagen voor wat zich in Wandelweiser zou ontwikkelen. Ik woonde al in Duitsland, waar veel meer mogelijkheden zijn voor dergelijke initiatieven dan in Nederland. Maar van groter belang nog was dat ik hier verwante geesten ontmoette. Ik had niet meer het gevoel alleen te staan. Ik begon avondvullende solostukken te schrijven voor mensen die ik leerde kennen, en die deze radicale exploratie gezamenlijk mee wilden maken. Soloconcerten zijn natuurlijk ook gemak-

kelijker te organiseren dan concerten met meerdere musici. Het werd een gemeenschap van vrienden die zich door ontmoetingen met gelijkgestemde geesten steeds verder uitbreidde. Kunsu Shim ontmoet Michael Pisaro. Radu Malfatti ontmoet Anastassis Philippakopoulos in Athene. Het groeit vanzelf. Het is ook geen groep met een manifest of een regelboekje, of met leden die geroyeerd kunnen worden. Er is geen esthetische wegwijzer.’ Veeleer draait het bij Wandelweiser om een spelopvatting. Die is voortgekomen uit het feit dat de componisten die bij de groep betrokken raakten, zelf de muziek uitvoerden. Mensen begonnen voor elkaar te schrijven. Zo verklaart Beuger ook dat er wel stukken geschreven zijn voor piano, klarinetten en trombones, maar niet voor fagot. Stille speelt een rol, maar is geen doel op zich; melodieën zijn evengoed van belang. ‘Wandelweiser is zonder meer geïnspireerd door 4’33’ van John Cage, dat we niet als een eindpunt van een ontwikkeling zien, maar als een begin. Wat ons betreft heeft hij de deur opengegooid naar een uitgestrekt veld waar nog veel in te ontdekken is.’ ‘Bij Wandelweiser gaat het misschien meer om de verschillende betekenissen die stilte in een stuk kan hebben. Zo zou je kunnen zeggen dat Jürg Frey naar de stilte in de klank zoekt. Bij Michael Pisaro biedt stilte vaak de mogelijkheid om dingen uit elkaar te houden. Als geluiden ver van elkaar verwijderd zijn, ontdek je vanuit de stilte een nieuwe kant van melodie. Het gaat om het richten van je eigen aandacht, die je deelt met het publiek. Voor mijzelf heeft stilte ook veel te maken met ervaringen van verlies, als een gat dat in de wereld valt, bijvoorbeeld door een overlijden. Het is een onderbreking die je bewust ondergaat.’

De muziek van Wandelweiser: Dante Boon legt uit

‘De componisten op dit festival hebben met elkaar gemeen dat ze elkaars muziek heel vaak hebben gespeeld, vaak aanbevolen aan anderen, soms erover geschreven. De meesten hebben zich afgevraagd wat tijd precies is, en ruimte, en hoe het is om samen te spelen of juist om te zwijgen. En om een noot te spelen zonder intentie maar toch op het juiste moment, of om juist niets te doen en aanwezig te zijn in een ruimte met anderen, of soms alleen. Er zijn heel korte stukken bij en heel lange, stiltes kunnen geluid betekenen, of symmetrie, of ingetogenheid, of afwezigheid, een herinnering aan wat voorbij is. Er is weinig verschil tussen improviseren en reproduceren, luisteren en uitvoeren, en soms zijn er series, of tekeningen, of wordt de muziek, zoals in Jürg Frey’s *Brachland*, in de ruimte geplaatst als object.

Als Manfred Werder zit en luistert en nog niet iets doet, in een park (of in een café) of tijdens een concert (of als er Schubert wordt gespeeld) en wanneer hij woorden heeft gevonden die hun klank ergens anders vinden, dan horen we zijn muziek. Iedereen op dit festival heeft zo vaak 4’33” uitgevoerd dat we iets anders zijn gaan doen, omdat er opeens zoveel mogelijk was, bijvoorbeeld melodie, grote drieklanken, maatsoorten, kamermuziek. Iedereen die hier speelt kijkt opnieuw naar hoe het was om samen te spelen en elk stuk op het programma is minstens een duo (met de stilte als tweede in een solostuk).

Konzert Minimal speelt in Berlijn alle *dedekind duos* tot en met *ihwe tunings for twenty* van Antoine Beuger en vindt uit hoe het is om ieder alleen, in een groep, steeds verantwoordelijk te zijn voor de volgende noot en voor de verschillen tussen getallen.

Marcus Kaiser woont (meestal) in zijn kunst en laat zijn muziek groeien met elke uitvoering en André O. Möller stemt alle instrumenten en we horen de verschillen tussen de spelers in een continu geluid.

Eva-Maria Houben heeft alle orgels in Orgelpark zo veel bespeeld en beluisterd, dat ze bijna niet kan kiezen en voor elke klank van elk orgel een eigen stuk zou willen schrijven.

Je kunt heel lang nadenken over de juiste melodie (Anastassis Philippakopoulos), met dezelfde aandacht die je aan het geluid kan schenken dat je om je heen hoort (Michael Pisaro) of aan de tijd die er verstrijkt tot er iets verandert (de muziek van Wandelweiser).

Dante Boon (Haarlem, 1973) maakt als componist en pianist deel uit van Wandelweiser en organiseert het Amsterdam Wandelweiser Festival in het Orgelpark, de Vondelkerk en Perdu. Hij houdt zich in zijn werk graag bezig met melodie, stilte en nieuwe manieren van samenspelen, alleen of in een groep. Als pianist geeft hij regelmatig eerste uitvoeringen van muziek van Jürg Frey, Antoine Beuger, Samuel Vriezen, Tom Johnson, Taylan Susam en vele anderen.’

Pianist Matteo Mijderwijk slaat nieuwe wegen in

‘Ik zoek klanken op m’n keyboard die er niet in zaten’

Veertien was hij, toen hij zijn eerste keyboard kocht in een supermarkt in Brabant. Toen zijn ouders erachter kwamen dat hij talent had, werd hij meteen naar het orgel gestuurd: Matteo Mijderwijk is zoon van een dominee en was dus elke zondag toch al in de kerk te vinden. Op zijn zestiende begon hij kerkdiensten te begeleiden en dat doet hij nu nog steeds, in de Lutherse Kerk in de Amsterdamse Bijlmer. Maar Mijderwijk doet meer – hij experimenteert met andere instrumenten, combineert klassiek met elektronisch en andere genres. Aan *Timbres* vertelt hij over zijn liefde voor improvisatie, de dynamiek met het publiek. Op 25 maart treedt hij op in het Orgelpark, samen met altviolist Oene van Geel en basgitarist Mark Haanstra.

Auteur

Bente Schreurs (1994) studeert
Journalistiek & Nieuwe Media
aan Universiteit Leiden.

Sinds de jaarwisseling werkt en woont Mijderwijk in *Lola Luid!*, een creatieve broedplaats en *pop-up mall* in Amsterdam Nieuw-West. ‘Ik was gevraagd om bij de opening van het gebouw te spelen. Vooraf kreeg ik een rondleiding en er bleek nog één ruimte vrij te zijn. Dus ik grapte: “Die is van mij toch?” En daar gingen ze mee akkoord.’ Zowel Mijderwijks studio als slaapkamer bevinden zich in *Lola Luid!* Beide ruimtes zijn gezellig druk; de studio staat vol met planten en op zijn kamer zijn veel schilderijen, boeken en tijdschriften te vinden.

Piano cadeau

Al vrij snel na de aankoop van zijn eerste keyboard kreeg Mijderwijk een piano van de kerk cadeau. Het stimuleerde hem extra; hij werd toegelaten tot het conservatorium in Tilburg. ‘Ik heb een soort haat-liefdeverhouding met die opleiding,’ zegt hij. ‘Je krijgt alle vrijheid om verschillende richtingen uit te proberen, zo ben ik tijdens m’n master improvisatie erbij gaan doen, terwijl ik daar amper ervaring in had. En je moet urenlang etudes perfectioneren, waardoor het me nu geen moeite kost iedere dag te repeteren.’ Een minpunt vond Mijderwijk dat er op het Conservatorium soms zolang ergens bij stilgestaan wordt. ‘Ik heb jarenlang geleerd hoe Beethoven één stukje componeerde, maar wat er tegenwoordig nog meer mogelijk is met het piano en het orgel, daar leer je niets over.’

New Arrivals

Op het moment maakt Mijderwijk onderdeel uit van het talenten-traject *New Arrivals*. Hij treedt veel op in samenwerking met kunstenaars uit andere disciplines. Bijvoorbeeld met dansers op het festival

Over het IJ en met visuele artiesten op het Amsterdam Dance Event en de Dutch Design Week. Daarnaast begeleidt hij stomme films in bioscopen. ‘Laatst begeleidde ik korte Charlie Chaplin-films, dan moet je grappig spelen.’ Het is improvisatie *on the spot*, maar daar houdt Mijderwijk van. ‘Op dat moment moet het gebeuren, dan gaat het erom, dan leef ik.’

‘Als je over je eigen kunstdiscipline heen kijkt, wordt het veel interessanter. Het gaat om de energie, om de richting, om de kleur. Je bent samen met een andere kunstenaar bezig met de vraag: wat willen we hiermee zeggen? Tegelijkertijd is het gevaarlijk. Als er niemand tegen je zegt dat je uit het ritme speelt, omdat diegene daar simpelweg geen ervaring mee heeft, bestaat de kans dat het werk inhoudelijk minder goed wordt.’

Tijdens het talententraject is Mijderwijk ook een band gestart. Samen met twee vrienden, saxofonist Marc Alberto en percussionist Remco Menting, treedt Mijderwijk op onder de naam Polytrigger. In december trad het trio al in het Orgelpark. Het *keyword* is improvisatie. ‘Ik zit echt in een nieuwe fase, ook qua orgelmuziek.’

Synthesizer

Lange tijd speelde Mijderwijk alleen piano, en orgel op zondag. Tot hij erachter kwam wat er met andere instrumenten mogelijk was. ‘Ik zocht een soort klank op het keyboard, die er helemaal niet in zit. Die vind ik nu in m’n synthesizer, met een *pulse* of met *beats*, waardoor ik de piano ook weer anders benader. Het voelt fijn om meerdere pijlen op je boog te hebben. Je komt tot andere inzichten.’

Muzikanten die eveneens moderne set-ups gebruiken met orgelklanken erin, zijn de Duitse Nils Frahm, de Amerikaanse Cory Henry en de Armeense Tigran Hamasyan. Artiesten die voor Mijderwijk een inspiratiebron zijn. Verder luistert hij naar klassieke grootheden als Bach en Messiaen als het gaat om bijvoorbeeld akkoorden en melodieën. Maar zijn inspiratie haalt Mijderwijk uit meer dan muziek. ‘Ik krijg de meeste ideeën als ik wandel. Ook de broedplaats *LolaLuid!* helpt me in m’n ontwikkeling. Ik ben niet iemand die naar Tibet gaat om tot nieuwe inzichten te komen, wat dat betreft heb ik een calvinistische instelling. Je moet gewoon veel spelen. Juist op het podium merk je of iets werkt.’

Vincent van Gogh

Een persoon die wel genoemd moet worden, is Vincent van Gogh. Met deze schilder heeft Mijderwijk een speciale connectie. ‘Ik ben honderd jaar nadat hij overleden is, geboren. Eind juli 1990. De kerk van Zundert, waar hij is geboren, is een van de mooiste kerken die ik ken.’ Mijderwijk heeft al Van Goghs brieven gelezen, die hij eigenlijk inspirerender vindt dan het werk van de schilder. Net als de zwart-witschetsen raken die de kern van het werk, vindt hij. ‘Op het conservatorium zeiden ze op een gegeven moment tegen me: “Je bent nog erg zoekende.” Alsof dat iets slechts is! Voor Van Gogh was de definitie van een kunstenaar: iemand die altijd zoekt. Daar ben ik het helemaal mee eens.’

Toekomst

Naar succes hoeft Mijderwijk niet meer te zoeken. Of hij nog dromen heeft voor de toekomst? Eigenlijk niet. ‘Ik ben nederig en hardwerkend. Ik heb nu de wind mee, maar ik ben me er ook bewust van dat het straks minder goed kan gaan. Ik ben blij met wat ik heb: een fijne plek waar ik ongestoord mijn gang kan gaan en veel optredens. Wat ik wel wil, is bij de kern van de muziek blijven. Stel, alles valt weg, dan kan ik altijd achter een piano gaan zitten en alsnog gelukkig zijn.’

Organist in de kerk

Eén van Matteo Mijderwijks wensen is dat hij muziek mag blijven maken op het podium. Niet vanwege de aandacht, maar vanwege de communicatie met mensen. Daar is hij ook goed in. Jarenlang spelen in de kerk heeft hem veel geleerd. Orgelspelen heeft veel met improvisatie te maken, vertelt Mijderwijk. Als de preek over woede of verdriet gaat, kun je daar als organist op inspelen. De tiener Mijderwijk maakte iets te gretig gebruik van die improvisatiemogelijkheid. ‘Ik heb veel geklierd als organist. Een kerk bestaat uit regels. Na het voorspel van het laatste lied gaan mensen bijvoorbeeld staan. Dan ging ik ineens verder spelen, waarna de mensen weer gingen zitten. Dan zette ik weer in, gingen ze weer staan. Het werd een soort stoelendans. Nee, mijn moeder was niet altijd even blij met me na zo’n kerkdienst.’

C’EST LE SON QUI FAIT LA MUSIQUE

Klaas Hoek en de klank van de Johannes Passie

C’est le ton qui fait la musique? Klaas Hoek zegt het liever net iets anders: C’est le *son* qui fait la musique! Samen met dirigent Jos Leussink en het ASKO Kamerkoor bereidt hij een bijzondere uitvoering voor van Bachs Johannes Passie: kern ervan is dat de musici de klank van de muziek centraal zullen stellen, in plaats van ritme, tempo of maat. Op zaterdagmiddag 8 april legt Klaas Hoek in het Orgelpark uit hoe dat precies zit; waarna meteen een integrale uitvoering van Bachs meesterwerk volgt.

Klaas Hoek is vooral bekend geworden door zijn uitvoeringen van orgelwerken van componisten als Ligeti, Xenakis en Kagel; en de afgelopen jaren door de expressieve manier waarop hij het Duitse harmonium bespeelt. Zijn ideeën over hoe je Bach uitvoert, zijn bepaald anders dan die van musici als Gustav Leonhardt, Nikolaus Harnoncourt en hun volgelingen: ‘Bij hen staat de puls centraal. De eerste tel krijgt een accent, en je moet articuleren in de puls die zo ontstaat. Luidheid en toonduur raken daardoor gekoppeld aan het metrum. In mijn aanpak emancipeer ik klank: het is niet langer het resultaat van wat musici doen, maar juist hun vertrekpunt.’

Reflecteren
Overhaast of onbezonnen kun je Klaas Hoek in zijn streven naar deze andere benadering niet noemen. Zo trok hij voor zijn laatste cd, met stukken van Bach drie jaar uit: ‘Wekelijks maakte ik opnames. Ik luisterde er telkens weer opnieuw naar, om te reflecteren op wat ik er niet goed aan vond. Uiteindelijk heeft dat geleid tot een bepaalde manier van Bach uitvoeren. Het realiseren van klank en dynamiek zijn daarbij bepalend, niet puls en metrum.’
Het idee van musiceren vanuit klank is niet nieuw. Klaas Hoek beschrijft hoe het in het Westen in sterke mate is gevormd vanaf 1800: ‘Er ontstond fascinatie voor klankkleur en dynamiek, met als belangrijkste woordvoerder de dichter-filosoof Johann Gottfried von Herder. Op het orgel zorgde Abbé Vogler voor innovaties: zo bepleitte hij het gebruik van hulpmiddelen om het orgel gemakkelijker van zacht naar luid te kunnen laten gaan – en omgekeerd.’

Auteur
Tijsjoris Groot is musicoloog en naast zijn productiewerk bij het Groot Omroepkoor en het Radio Filharmonisch Orkest actief als muziekjournalist, concertproducent en zakelijk ondersteuner voor zzp'ers.

Het beroemde standbeeld van Johann Sebastian Bach (1685 - 1750) voor 'zijn' Thomaskirche in Leipzig

Wagner

Componisten als Giacomo Meyerbeer en Carl Maria von Weber, leerlingen van Abbé Vogler, zijn volgens Hoek directe voorlopers van Richard Wagner. Bij Wagner wordt klank de belangrijkste factor in de muziek. Hij zoekt naar, zoals hij dat noemt, ‘freies Tonleben’ en hoort dat onder meer in uitvoeringen van muziek van Palestrina. Rond 1850 ontstaat er een discussie over de essentie van het musiceren: ‘Ligt dat in puls, volgens het kamp van denkers en musici als Hauptmann, Hanslick en Mendelssohn – of ligt het bij hoe we klank ervaren? Een groot verschil!’ In de tweede helft van de 19de eeuw ontstaat vervolgens een voorkeur voor instrumenten met een weke toon.

Barbaarse orgels

Klaas Hoek: ‘Instrumenten met een percussieve aanzet worden omgekeerd minder populair. Er verschijnen in tijdschriften allerlei artikelen over hoe je die instrumenten moet wijzigen, onderbouwd met natuurkundig onderzoek van grote onderzoekers als Hermann von Helmholtz. Hector Berlioz bijvoorbeeld vond dat piano’s te veel jengelden en dat orgels met mixturen barbaars waren. Een goed musicus wilde dat gewoon niet.’ Aan de muziekesthetiek van die tijd hebben we muziekinstrumenten als de accordeon en het harmonium te danken. Het harmonium sluit

perfect aan bij de manier van musiceren die Hoek nastreeft. Zijn editie van de Johannes Passie is klein bezet, met slechts een klein koor, een strijkkwartet als orkest en een harmonium voor de continuopartij.

Beweeglijkheid en wetenschap

De relatief kleine bezetting maakt het gemakkelijker om tot de gewenste beweeglijkheid van de klank te komen. Hoek: ‘Mijn doel is niet om muziek uit te voeren in de stijl van Willem Mengelberg of Richard Strauss, met hun grote orkestklank, of een reconstructie te maken van het musiceren ten tijde van wie dan ook. Het gaat mij om eenheid, om vanuit werken met klank een hele uitvoering op te bouwen. Of de noten van Bach, Xenakis of Sweelinck zijn, maakt niet uit.’ Bij het vormen van deze eenheid hanteert Hoek, net zoals musici die de lijn van Leonhardt en Harnoncourt verder ontwikkelen, allerlei muziekwetenschappelijke gegevens. ‘Het vertrekpunt is echter anders: binnen de historiserende uitvoeringspraktijk worden die gegevens veelal als basis genomen. Dat kanaliseert het gebruik van intuïtie tijdens het musiceren. Mijn vertrekpunt in het hanteren van intuïtie is in eerste instantie de vraag: hoe realiseer ik, werkend met klank, eenheid in een compositie?’ Publicaties van theoretici als Adolf Marx (1795-1866) zijn voor mij daarbij ijkpunten.

Emancipatie van klank

In zijn zoektocht naar ‘emancipatie van klank’, voert Klaas Hoek ingrijpende wijzigingen door in de Johannes Passie zoals wij die nu kennen. Hoek: ‘Bach heeft tijdens zijn leven allerlei onderdelen van de Passie vervangen. Constanten zijn de recitatieven, koralen, de zogenaamde turba-koren en het slotkoor. Die constanten vormen voor mij de kern, die ik daarom in mijn editie heb gehandhaafd. Volgens mij heeft Bach die kern aangekleed met aria’s; zo creëerde hij momenten voor reflectie. In mijn editie heb ik de reflectiemomenten gereduceerd tot drie, in te vullen door instrumentale versies van de aria’s of andere passende composities. Voor de uitvoering in het Orgelpark is componist Willem Boogman gevraagd om enkele intermezzi te schrijven.’

‘Blijf bij jezelf’

Voor diegenen die niets met Wagner of overgangsdynamiek hebben, heeft Klaas Hoek slechts de volgende mededeling: ‘Blijf bij jezelf. Heb je een hekel aan Wagner? Houd je er dan verre van. Heb je geen poëtische ideeën bij Bach? Houd het dan vooral op puls en beweging, op een dansant musiceren. Dit is slechts mijn manier van musiceren.’

Tempo en tijd

Al bij de eerste maten van Klaas Hoeks uitvoering van de Johannes Passie zal elke luisteraar duidelijk worden dat er een groot verschil is tussen ‘pulsgericht musiceren’ (zoals bij veel barokmuziek vandaag de gewoonte) en ‘klankgericht musiceren’ (zoals Hoek bepleit). Dit verschil heeft alles te maken met tempo en tijd. Een uitvoering van het koraal O große Lieb’ uit de Johannes Passie duurt in een uitvoering uit 1996 door La Petite Bande onder leiding van Sigiswald Kuijken slechts 43 seconden; de Nederlandse Bachvereniging heeft er met Jos van Veldhoven in 2005 precies een minuut voor nodig. Klaas Hoek stuurde de auteur ter voorbereiding van dit interview een opname die anderhalve minuut duurt. Het is niet zijn doel dat de muziek langer wordt, maar Hoek beaamt dat dit wel een direct gevolg is van meer ruimte geven aan de ontplooiing van klank. Niet alleen de tempo-ontwikkeling is anders bij klankgericht musiceren; ook de articulatie in de muziek wijkt af. Waar de Bachvereniging in O große Lieb’ de klemtoon steeds op de eerste tel van de maat legt, benadrukt Hoek juist de noot die voorafgaat aan die eerste tel, bijvoorbeeld door die iets te verlengen en er een iets andere klank toe te passen.

Blij dat ze geen wonderkind was

Componist Kate Moore over muziek, componeren en luisteren

In de serie Componistenportretten staat op zaterdag 20 mei de in Australië opgegroeide Kate Moore centraal. Moore voltooide haar opleiding tot componist aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag en slaat sindsdien haar vleugels over de hele wereld uit. Inmiddels telt haar werklijst een kleine negentig composities, waarin het orgel regelmatig een rol speelt. Haar muziek klonk al een paar keer in het Orgelpark en werd er hoog gewaardeerd. Reden te over om haar uit te nodigen zelf een representatief retrospectief samen te stellen – en het te laten uitvoeren door musici van haar eigen keuze.

‘Elk stuk dat ik schrijf onderzoekt een vraag. En elk stuk werpt weer een nieuwe vraag op die ik in het volgende stuk ga exploreren. Zo is elke compositie een volgende stap in een lange keten van vragen.’ Kate Moore (37) is een frêle verschijning. Ze praat zacht, maar alles wat ze zegt is doordacht en komt voort uit een diepe ernst – ook al moet ze af en toe uitbundig lachen om haar eigen woorden. Ze woont tijdelijk in een ruime atelierwoning aan de rand van Utrecht – een kleine kunstenaarskolonie midden in een nieuwbouwwijk. Het is een van de vele voorbeelden van serendipiteit die haar leven kleuren: dezelfde middag waarop ze op zoek ging naar een woonruimte hadden verwante kunstenaars deze atelierwoning op internet te huur gezet.’ In de studio laat ze haar nieuwste project zien. In opdracht van Slagwerk Den Haag heeft ze een nieuw instrument gebouwd, een grote verzameling keramische vormen. Drie maanden lang verbleef ze in het Europees Keramisch Werkcentrum in Oisterwijk, waar ze net zolang experimenteerde (de helft van de baksels verdween in de prullenbak) tot ze een goed gestemde set scherven, schalen en pijpen had. Met een stok tikt ze tegen de stukken keramiek: kleine heldere geluidjes spatten ervan af.

Porcelain Project

Dit ‘Porcelain Project’ illustreert wat ze even later bij een kop koffie uitlegt: dat ze een tactiele manier van leren en werken heeft. De vraag was hoe ze van de cello en de piano bij het componeren terecht was gekomen. ‘Dat gebeurde al heel vroeg, op een natuurlijke manier. Ik was nieuwsgierig naar wat er gebeurt als je bolletjes aan stokken schrijft. Ik vond het fascinerend dat er dan zomaar muziek ontstaat. Muziek leren lezen was direct verbonden met muziek schrijven.’ Moore heeft een Nederlandse moeder en een Australische vader. Ze is geboren in Engeland, maar halverwege de jaren tachtig, toen ze zes was, verhuisde het gezin naar Australië waar haar vader, een

natuurkundige, een nieuwe baan kreeg. Daar groeide ze op in een muzikale omgeving. ‘Ik woonde in een leuke buurt waar iedereen een instrument bespeelde. We maakten veel muziek samen, we gaven concertjes, en hadden zelfs een eigen orkest. Mijn lerares in de zesde klas was een operazangeres die *Tosca* deed en wij kinderen zongen dan het koor. Ze schreef ook een stuk dat de klas aan het eind van het schooljaar opvoerde en het was mijn taak om de muziek daarvoor te componeren. Toen ik een jaar of tien was vroegen vriendinnetjes of ik bekende liedjes kon opschrijven. Ook kan ik me herinneren dat mijn zus en ik ooit op straat een speeldoosje vonden met een prachtige melodie erin. Die wilde ik dan ook kunnen noteren.’

Wonderkinderen

‘Ik werd omringd door wonderkinderen, die al jong op hoog niveau piano of viool speelden. Bijvoorbeeld Natalie Chee, een geweldige violiste die later concertmeester werd van Camarata Salzburg. Toen ik 12 jaar was won ze de *ABC Young Performer of the Year Award*. En Vivian Choi, die nu concertpianiste in New York is. Wij vormden een trio en speelden het klassieke repertoire, zoals Haydn, Beethoven en Schubert. Het was heel bijzonder om zulk groot talent om je heen te hebben. Mijn geluk was dat ik cello speelde, want daar waren er niet zoveel van.’

Auteur

Jacqueline Oskamp (1964) is muziekpublicist. In september verscheen haar boek *Een behoorlijk kabaal – Een cultuurgeschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw 1913-2013*.

‘Ik ben oprecht blij dat ik zelf geen wonderkind was, ik ben een “hand-made person”. Ik heb zelfs hard moeten werken om op het conservatorium aangenomen te worden. Mijn eigenlijke talent ligt op het terrein van de beeldende kunst. Dat ik voor muziek mijn best moest doen, daagde me uit.’ Toen ze op het Australian Centre for Arts and Technology werd aangenomen, kon ze niet vermoeden dat ze later veel van wat ze had geleerd ook weer zou moeten afleren. ‘Op school kreeg ik de gebruikelijke lessen contrapunt en harmonieleer, het componeren in allerlei stijlen, dodecafonie etcetera. De nadruk lag op het hoofd, terwijl musiceren voor mij iets “fris van de lever” is. Die twee kwamen nooit samen. In Australië ging het nog wel, want daar is het een anomalie om componiste te zijn, dus er werd niets van je verwacht. Maar eenmaal op het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, waar zo’n sterke traditie heerst, ervoer ik het als een gevecht. Ik voelde voortdurend die kritische blik uit mijn omgeving en werd gekweld door gedachten als: “ik zou eigenlijk ook zulke muziek moeten schrijven”, “niemand neemt me serieus”. Ik werd gedreven door angst. Tot het moment dat ik dat kon loslaten.’

‘Doen wat ik zelf wil’

‘In 2006 dacht ik: ik moet gaan doen wat ik zelf wil. En als niemand het accepteert – pech gehad. Het was een heel specifiek moment. Voor orkest de ereprijs schreef ik een stuk dat nog steeds zo’n worsteling was. Het was streng gestructureerd en op een bepaalde manier conceptueel, want ik werd geobsedeerd door de drang de architectuur van het stuk perfect te krijgen. Het werk dat ik daarna schreef, *Sensitive Spot* voor piano en elektronica, is gebaseerd op precies dezelfde principes, maar gek genoeg voelde het als een wereld van verschil. De twee composities klinken ook totaal anders. *In that house they shall enter, in that house they shall dwell* voor de ereprijs klinkt cerebraal, terwijl *Sensitive Spot* directe muziek is. In *Sensitive Spot* kon ik mezelf weer toestaan om, net als in vroegere werken als *Stories for Ocean Shells*, *Joy* en *101*, gewoon van de muziek te houden. Het gaat over liefde – óók de liefde voor structuur.’

Mysterie

Ondanks een werkenlijst van zo’n 85 composities noemt Moore het schrijven van muziek ‘een mysterie’. ‘Ik begin met iets van materiaal – of het nu op de piano of in mijn hoofd is – en daar ga ik een beetje mee schuiven. Het rangschikken, totdat dingen met elkaar in dialoog treden. Het is als een berg zand waar je met je vingers doorheen glijdt, er ontstaan patronen en daaruit tekenen zich vormen af. Er komt iets tot leven. Elke keer dat ik aan een nieuw stuk begin, begin ik weer bij nul. Alsof ik het absoluut niet kan. Maar dat is ook de lol. Ik laat het gebeuren, tot er vanzelf iets tot leven komt. En als er eenmaal iets ontstaat is het de kunst om dat als het ware op de grond te zetten. Je beseft dat het stuk allang bestond, maar dat je het nu pas ziet: Aha, dus zo. Nu niet er vandoor gaan!’

Existentieel

In de binnen- en buitenlandse pers wordt de muziek van Moore lovend besproken, niet alleen om de puur muzikale kwaliteit maar ook om de diepgang die ze in haar noten weet te leggen. Het is duidelijk dat ze haar luisteraars op een existentieel niveau weet te raken. Zelf vindt ze het moeilijk daarover te praten: ‘Als ik componeer ben ik met muzikale kwesties bezig, maar ik probeer wel iets te vatten dat groter is dan mijzelf. Er is een spirituele dimensie, maar het woord religie is te beladen geraakt om te gebruiken. Ik denk dat ik hetzelfde doe als mijn vader. Als natuurkundige probeert hij te begrijpen hoe het universum werkt. In feite doe ik hetzelfde met klank, cijfers, vorm en geometrie. Met die middelen probeer ik mijn universum uit te drukken. En dat is mijn huidige gevecht: is muziek een instrument voor exploratie of voor zelfexpressie? En als het inderdaad een instrument is voor zelfexpressie, wat geeft mij dan het recht – er vanuit gaande dat ik niet meer waard ben dan een ander – mijzelf uit te drukken, en anderen niet? Dat vind ik een gecompliceerde kwestie. In feite gaat dat over filosofie. Wetenschap, historie, denken en spiritualiteit – al die dingen komen samen in mijn muziekpraktijk.’

Luisteraars

‘Dat geldt ook voor het concert in het Orgelpark. Alle stukken op het programma zijn al eens gespeeld. Vanwaar toch mijn verlangen dit concert samen te stellen? Daar loop ik al een tijd mee rond. Op het ene niveau is er de diepe vreugde die stukken te kunnen horen, uitgevoerd door een prachtige *line-up* van musici. Op een ander niveau gaat het over verhalen vertellen, in de traditie van grote verhalenvertellers als Homerus. Luisteraars komen bij elkaar om samen iets mee te maken. We vierden een vertelling, met drie lijvige composities als de hoofdstukken van een roman.’

‘Wetenschap, historie, denken en spiritualiteit – al die dingen komen samen in mijn muziekpraktijk’

‘De Bermudadriehoek van de podiumkunsten’

7090 combineert muziek, theater, kunst en poëzie

Met het Xenakis-festival vierden ze in 2011 een feestje in het Orgelpark. Ensemble 7090 bestond toen tien jaar. Nu is het tijd voor een vijftienjarig jubileum, opnieuw in het Orgelpark. Het vindt plaats op zaterdag 4 februari.

‘Hé Bas, zullen we samen Xenakis spelen?’ Pianist Nora Mulder vroeg het violist Bas Wiegers in 2001, toen ze elkaar bij een Gronings muziekfestival ontmoetten. Wiegers vond het een prachtidee – Duo 7090 was geboren. ‘De Griekse Iannis Xenakis (1922-2001) was een van de eerste componisten die met computers werkte,’ vertelt Nora Mulder. ‘Hij gebruikte zo’n enorme IBM 7090, vandaar onze naam.’ Xenakis bleef lang een rode draad op het podium. Ook toen zes jaar later trombonist Koen Kaptijn toetrad tot het ensemble dat nu Trio 7090 ging heten. ‘Xenakis was ons visitekaartje met als hoogtepunt het festival in 2011 rond zijn muziek, in het Orgelpark.’

Muziektheater

7090 heet inmiddels ‘gewoon’ ‘zeventignegentig’, en maakt ‘muziektheater gedreven door taal’. Het voorvoegsel ‘trio’ was al snel niet meer bruikbaar. ‘We zijn veel meer een collectief, van muzikanten, componisten, filmmakers, schrijvers, theatermakers en andere kunstenaars.’

‘Met het Xenakis-festival bereikten we een grens,’ vertelt Koen Kaptijn. ‘Meer met zijn muziek doen, betekende dat we een orkest moesten beginnen en daar hadden we geen zin in.’ De componist Michael Finnissy die voor hen aan de slag ging, ontstak een creatieve lont. ‘Hij bedacht een avondvullend programma waardoor we gingen nadenken over het lichtplan en het toneelbeeld. Heel voorzichtig zetten we stapjes richting podiumkunst.’

Mulder: ‘We legden ons publiek altijd uit hoe Xenakis componeerde met die grote computer, maar bedachten toen dat we het beter over zijn poëtische titels konden hebben. *Dikhtas* betekent bijvoorbeeld twee-eenheid. *Linaia Agon* is een David-en-Goliath-verhaal. Zo geef je het publiek de kans om associatief te luisteren. Dat doet de muziek meer recht. Vervolgens vroegen we ons af wat er zou gebeuren als we de luisteraars tussen ons in zouden plaatsen. En wat als we een spotlicht op een attribuut zetten? Het trio liet zich kleden door een kunstenaar, gaf een schilder vrij spel tijdens optredens en ‘opende’ zo de muziek.

Auteur

Tijdens vier jaar zwerven over de wereld gaf Jolanda Breur duikles in verre oorden, begeleidde groepsreizen op verschillende continenten, studeerde cultuurwetenschappen en schreef een reisgids. Dat laatste gaf de doorslag: leven van de pen wilde ze. Inmiddels schrijft ze als zelfstandig journalist ook voor andere media, vooral over zingeving en levensbeschouwing.

Pand 7090

Trio 7090 ontwikkelde deze ‘taal’ verder op het Amsterdam Fringe Festival. Met het project ‘Pand 7090’ wonnen ze in 2014 een prijs. ‘Toen hadden we iets te pakken, wisten we.’ Kaptijn: ‘We speelden in een omgeving, een ontmoetingsplek, die we steeds anders inrichtten. Als café, winkel, bibliotheek, galerie én als concertzaal. Het soort publieke ruimte heeft invloed op hoe mensen die ruimte ervaren. Ze voelen haast of ontspannen er juist. Daar experimenteerden we mee. Als een normale concertzaal een kast is, kun je stellen dat we uit de kast gekomen zijn. Naar zoiets zochten we, want je gaat toch dat podium op om iets met het publiek te delen. Nu zijn we zo ver dat we alles kunnen aangrijpen om een avond te vullen.’

Associatiemolen

Daarbij werkt het trio als één grote associatiemachine die ook zichzelf in de strijd werpt. ‘We waren drie muzikanten, werden daarna Bas, Nora en Koen en nu verdwijnen we zelf ook,’ licht Kaptijn toe. Het draait om voortdurende interactie. Regelmatig gaan de drie bij elkaar in Amsterdam op de koffie. Eén heeft een idee, een ander vult aan, die brengt het idee over naar de derde of ze brainstormen samen. ‘Dat gaat razendsnel,’ vertelt Koen. ‘De verhalen vullen elkaar aan en stapelen zich op. Die associatiemolen gaat door totdat we het podium opgaan. We hebben dan ook een blind vertrouwen in elkaar. Wat de ander ontdekt is goed.’ Een vriend noemde hen de Bermudadriehoek

van de podiumkunsten. ‘Alles wat wij onder handen nemen, verdwijnt van de aardbodem. En komt weer tevoorschijn in een totaal andere gedaante. Maar je weet nooit hoe, waar of wanneer.’

‘Leftovers’

Zo vroegen ze jonge componisten werk op tafel te leggen waar ze niets meer mee konden. Kaptijn: ‘Een heel leuk project. “Leftovers” noemden we het. We zijn een week met ze gaan zitten om deze prullenbak uit te mesten. We vroegen ze waarom de composities niet werkten en of het scheelde als wij er bijvoorbeeld een film bij zouden draaien tijdens een uitvoering. Zo hebben we een avondvullend programma gemaakt. Deze manier van werken wordt voor ons steeds belangrijker.’

Bier en worst

We spreken elkaar in de keuken van Koen Kaptijn. Op tafel staat tussen de attributen voor de voorstellingen een hartige taart voor de oppas van zijn 1-jarige dochtertje. ‘Taarten zijn een specialiteit van Koen,’ onthult Mulder. ‘We zijn alle drie dol op koken. Eten is een mooi, lekker fysiek tegenwicht voor het creatieve hoofdwerk dat we ook aan onze keukentafels doen. En een belangrijk onderdeel van onze uitvoeringen. Bezoekers lopen vaak in en uit met bier en worst. De bar in het Orgelpark is ook open tijdens ons optreden.’ Mensen moeten het naar hun zin hebben in publieke ruimtes, vindt

7090. ‘We vragen mensen rond te lopen of dichterbij te komen,’ zegt Mulder. ‘Ze mogen ons zien transpireren en worstelen met een moeilijk stuk, of merken dat bij Bas een vioolsnaar knapt. Dit vergt van ons een sterke concentratie, want je let toch op wat het publiek dan doet. Maar anderzijds helpt die extra dimensie ook bij het concentreren. Het is een wisselwerking. En de tijd dat je opgeprikt naar een uitvoering ging om stil toe te kijken vanuit de zaal, is wat ons betreft wel voorbij.’

Feest zonder dj

‘We gaan lekker dansen en feesten in het Orgelpark,’ belooft Kaptijn. ‘Maar er komt geen dj aan te pas.’ De namen Eric de Clercq, T.S. Eliot en Justyna Ponikowska vallen. Componist Trevor Grahl zal langskomen met werk gebaseerd op gedichten van de Amerikaanse John Ashbery. Die zich weer liet inspireren door tekeningen van Henry Darger. ‘We willen die drie lagen tonen en niet per se het eindresultaat, dat wat wij ervan maken,’ licht Kaptijn toe. ‘Bezoekers krijgen ook de tekeningen te zien en de gedichten te lezen. Wij verdwijnen langzaam in die Bermudadriehoek. De avond wordt als een taart, met van alles erin en erg lekker.’

Wie zijn 7090?

Nora Mulder studeerde piano aan het Rotterdams Conservatorium en het Conservatorium van Maastricht. Ook speelt ze cimbalom. Met een beurs uit het Prins Bernhardfonds vertrok ze naar Parijs om hedendaagse muziek te studeren.

Trombonist en componist **Koen Kaptijn** voltooide zijn opleiding aan het Rotterdams Conservatorium. Ook deed hij het Conservatoire National Supérieure de Musique in Lyon aan. Als lid van een koperkwintet won hij de Erasmus kamermuziekprijs.

Bas Wiegers studeerde viool en orkestdirectie aan het Conservatorium van Amsterdam en viool aan de Hochschule für Musik in Freiburg. Hij ontving een beurs voor dirigenten en voor violisten uit het Kersjes van de Groenekan-fonds. Wiegers leidt orkesten in binnen- en buitenland.

Dvořák in het Orgelpark

‘Een perfecte mengeling van verstand en emotie’

Studium Chorale treedt met dirigent Hans Leenders en organist Marcel Verheggen regelmatig op in het Orgelpark. Dit voorjaar komt het koor met iets heel bijzonders: een Dvořák-concert. Op het programma staan onder meer de Mis in D grote terts en een orgelversie van Dvořáks bekendste symfonie: de negende, bijgenaamd ‘Uit de nieuwe wereld’. Twee delen klonken vorige zomer al tijdens het Orgelfestival l’Europe & l’Orgue in Maastricht. In het Orgelpark brengt Marcel Verheggen nu het complete werk. ‘Het stuk zit zo goed in elkaar, de melodieën zijn zo sterk, het is een perfecte mengeling van verstand en emotie.’

Ik spreek organist Marcel Verheggen in Maastricht, in de Sint-Servaasbasiliek, de kerk waar hij sinds 1993 organist is. Ik ben wat vroeger gekomen om de rust en de sfeer in het kerkgebouw in me op te nemen. Keurig op tijd staat de titulair voor me. Naar goed Limburgs gebruik besluiten we eerst maar eens te lunchen. We vinden een gelegenheid waar de muziek op een zacht pitje staat en de kok niet zuinig is met voedzame ingrediënten. Ik ken Verheggen als een breed georiënteerd literatuurspeler, een gewetensvol orgeladviseur en een toegewijd orgeldocent. Maar niet als vertolker van transcripties. Een nieuw genre voor de in Limburg geboren en getogen organist?

‘Ik heb al eerder bewerkingen uitgevoerd; twee jaar geleden speelde ik hier in het kader van het Festival Musica Sacra al eens *The Planets* van Gustav Holst, en verder heb ik het symfonisch gedicht *Orpheus* van Liszt bewerkt, en het *Vorspiel* tot *Tristan und Isolde* van Richard Wagner. Met Studium Chorale deed ik het *Requiem* van Mozart in een bewerking voor koor en orgel.’

Auteur

Gerco Schaap is freelance redacteur en publicist. Hij is sinds 1994 eindredacteur van maandblad *De Orgelvriend* en publiceerde een biografie over de Amsterdamse organist-koordirigent Piet van Egmond. Hij maakte tevens de foto's bij dit interview.

Dus je hebt de nodige ervaring.

‘Ik vind dat heel boeiend maar het spelen van bewerkingen is voor mij geen hoofdzaak. Ik probeer gewoon dingen te doen die mij op dat moment inspireren. Toen we werden gevraagd om in het kader van een Dvořák-project zijn Mis in D grote terts uit te voeren, kreeg ik ook de vraag om een solowerk te spelen. Nu heeft Dvořák hoegenaamd geen orgelwerken geschreven, maar eigenlijk wist ik het al meteen: ik wil zijn Negende Symfonie ‘Uit de Nieuwe Wereld’ spelen.’

Waarom?

‘Dat was ik al van plan nadat het Concertgebouworkest dit werk in 2015 had uitgevoerd in Heerlen, onder leiding van de toen 88-jarige dirigent Herbert Blomstedt. Ik was daar erg van onder de indruk. Iedereen kent dat stuk, ik ook, maar zo overdonderend had ik het nog niet gehoord. Het klonk zo intens... Het enthousiasme sprak me heel erg aan en ik dacht meteen: dit kan ook op orgel! De instrumentatie is relatief eenvoudig, de klassieke orkestbezetting van strijkers, houtblazers, koper en slagwerk.’

Heb je zelf een bewerking gemaakt?

‘Ik stond al in de startblokken om het stuk zelf te bewerken, toen ik erachter kwam dat de Hongaars-Duitse organist Zsigmond Szathmáry er een orgeltranscriptie van heeft gemaakt. Die heb ik besteld, doorgespeeld en vergeleken met de orkestpartituur, en die

bleekzo goed gemaakt dat het geen zin meer had om dat zelf te doen. Ik ben gaan studeren, met veel plezier, en heb tijdens mijn concert in de Servaas in juli vorig jaar al de laatste twee delen ervan uitgevoerd. In Amsterdam speel ik het hele werk.'

Wat bevalt je zo aan dit werk?

'Het zit zo goed in elkaar, de melodieën zijn zo sterk, het is een perfecte mengeling van verstand en emotie. De verschillende klankkleuren zijn heel goed uit te registreren. Het slagwerk laat zich natuurlijk wat moeilijker vertalen, maar met pedaaltrillers die de paukenroffels voorstellen kom je een heel eind. Zoals ook uit sommige reacties van het publiek bleek: je mist dingen maar er komen ook orgel-eigen zaken voor terug. De vergelijking met orkest is natuurlijk een beetje een ongelijke strijd. Als luisteraar kun je het beste beginnen "met je oren op nul".'

Streef je er bij het spelen van een transcriptie naar om die als een orgelwerk te laten klinken of probeer je het zo orkestraal mogelijk te laten horen?

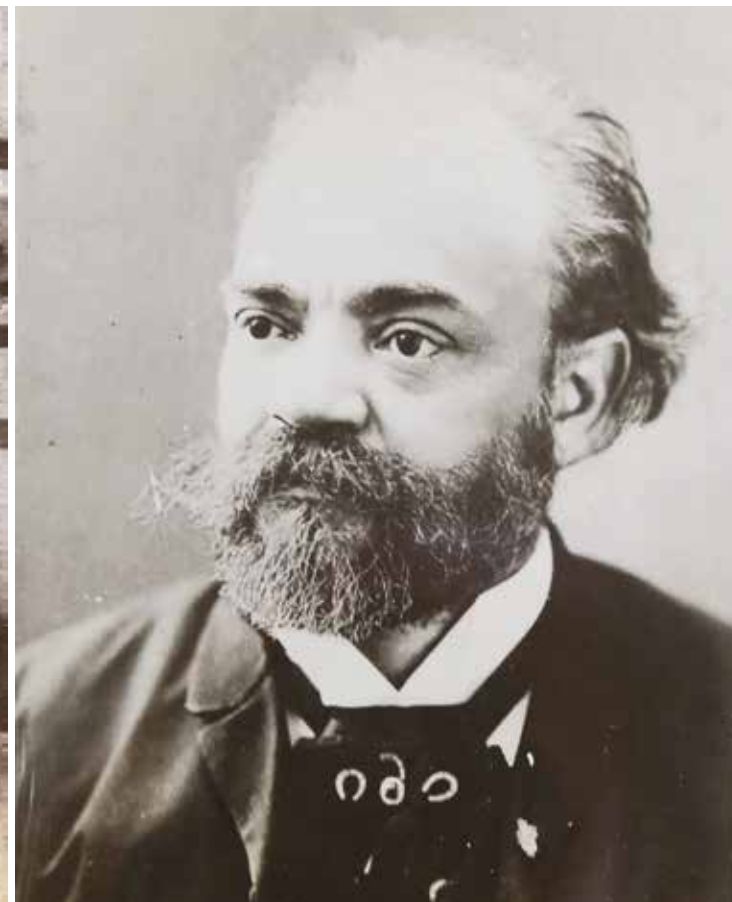
'Ik denk dat het allebei kan. Ik probeer zoveel mogelijk de orkestpartij te respecteren maar tegelijkertijd kleur ik de instrumenten in naar de mogelijkheden en klankverhoudingen die het orgel te bieden heeft. Het is altijd een spanningsveld, het spelen van een transcriptie. Je maakt eigenlijk een nieuw stuk, met nieuwe karakteristieken.'

Marcel is samen met Hans Leenders artistiek adviseur van het Festival l'Europe & l'Orgue dat zich 's zomers in de hoofdkerken van Maastricht afspeelt. Gezamenlijk stellen zij jaarlijks het festivalprogramma samen en selecteren organisten uit heel Europa. De tijd van een lange reeks concerten met speciale projecten en een luxueus programmaboek is echter wel voorbij. Sinds de Gemeente Maastricht besloot het prestigieuze festival na 51 jaar niet langer te ondersteu-

nen, is men aangewezen op sponsoring en is het aantal concerten verminderd. 'Het pijnpunt is vooral dat een groot deel van onze concerten orgelconcerten zijn. Daar is niks vernieuwends aan, we laten gewoon het orgel mooi klinken en dat gaat in tegen alle subsidie-regels van tegenwoordig. Het moet allemaal vernieuwend zijn, het moet voor jongeren zijn, iedereen moet samenwerken... Dat doen we ook wel, maar onze basis is nu eenmaal: gewone, normale orgelconcerten. Die kun je niet afschaffen, dat is iets waardevols. En dat wordt dus niet gehonoreerd. Daarmee wordt tegelijk een hele leeftijds-groep uitgesloten. Toch vind ik dat je je organisten behoorlijk moet betalen; dan maar liever wat minder concerten, en geen festivalboek meer zoals vroeger, maar een mooie, gesponsorde folder waar alle programma's in staan. Het bezoek is gelukkig nog steeds goed. Een traditie vestig je vooral door gewoon maar door te gaan. Op een gegeven moment heb je zo'n sterk merk dat het vanzelf loopt.'

Na afloop van ons gesprek krijg ik een geïmproviseerde privé-demonstratie van het Servaas-orgel. Het instrument is van alle markten thuis; een stukje in Franse baroktrant overtuigt even goed als een romantische meditatie met strijkers en Flûte harmonique. Het orgel imponeert met zijn Franstalige tongwerken, boventoonrijke plenum en stevige pedaaltoon. Wanneer Verheggen zo bezig is met klankschildering, hoor ik inwendig al een beetje hoe de Tableaux d'une Exposition van Moussorgski hier zouden kunnen klinken. 'Leuk dat je dat zegt, ik heb daar zelf ook al aan gedacht. Misschien moet ik dat idee maar eens uitwerken...'

De Tsjechische componist Antonin Dvořák (1841-1904) is vooral bekend geworden door zijn Negende Symfonie ('Uit de Nieuwe Wereld'), waarschijnlijk zijn meest geliefde werk. Minder bekend is dat hij in zijn jeugd behalve viool- en pianolessen ook orgelonderricht kreeg en zelfs drie jaar organist was van de Sint-Adalbertkerk in Praag. Afgezien van vijf korte preludes en drie fuga's, ontstaan in 1859, zijn van Dvořák echter geen orgelwerken bekend.

In 1892 werd Dvořák door Jeanette Thurber, oprichter van het National Conservatory in New York, uitgenodigd naar de Verenigde Staten te komen om directeur van genoemd conservatorium te worden. Bij zijn aankomst in de 'nieuwe wereld' (zie de foto met zijn familie links hiernaast) zei Dvořák: 'Ik ben ervan overtuigd dat de toekomstige muziek van dit land moet worden gegrond op wat men 'negermelodieën' noemt. Deze melodieën kunnen de grondslag vormen voor een serieuze en oorspronkelijke compositieschool van de Verenigde Staten. Deze fraaie en uiteenlopende thema's zijn het product van de grond. Dit zijn de volksliederen van Amerika.' Vanuit dit idee ontstonden de *Negende Symfonie* (opus 95) en het *Strijkkwartet* (opus 96). De *Negende Symfonie* was een opdracht van het New York Philharmonisch Orkest; dat orkest verzorgde ook de première in Carnegie Hall, New York, onder leiding van Anton Seidl. Het stuk werd enthousiast

onthaald door het publiek en in een van de recensies die de volgende dag in de kranten verschenen stond, vrij vertaald: 'Het is een geïdealiseerd slavenlied dat past bij de indrukwekkende stilte van de nacht op de prairie.' Dat moet vooral betrekking hebben gehad op het tweede deel, Largo, met de solo voor althobo.

Na de première stuurde Dvořák de partituur naar Europa om de symfonie te laten drukken. Zijn goede vriend Johannes Brahms verklaarde zich bereid het werk in opdracht van de uitgever, Simrock, vooraf te corrigeren. 'Ik kan bijna niet geloven dat waar ook ter wereld een musicus van zijn formaat zoiets zou willen doen,' schreef Dvořák verheugd.

Symfonie van stedelijke moderniteit

Flaneren in Berlijn

Sinds de val van de Muur heeft Berlijn zich in rap tempo ontwikkeld tot de inofficiële cultuurhoofdstad van Europa. Het doet denken aan de roemruchte jaren twintig, toen de stad een internationale voortrekkersrol speelde op het gebied van architectuur, mode en kunst. Walter Ruttmanns film *Berlin: Die Sinfonie der Großstadt* (1927) is zowel een vastlegging als een uiting van de avantgardistische Weimarcultuur, maar vooral ook een tijdloze hymne aan het grotestadsleven. Begeleid door David Kweksilber en Leo van Oostrom is deze 'dag in het leven van een Berlijner' op 17 januari in het Orgelpark te zien.

Auteur

Tim Verlaan doceert architectuur- en stadsgeschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam. De voorstelling op 17 januari maakt deel uit van het vak 'Urban Culture and Public Space' dat hij samen met Hans Fidom en Caro Verbeek verzorgt.

De beste manier om een nieuwe stad te leren kennen is een wandeltocht zonder doel. Vergeet de reisgidsen, zet Google Maps even uit. Probeer te zien in plaats van gezien te worden. Met andere woorden: kruip in de huid van een flaneur. Deze beroepswandelaar kan een stad lezen alsof zij een tekst is. De gezichten, façaden, etalages, terrassen en het verkeer zijn voor de flaneur als de letters van een alfabet die gezamenlijk woorden vormen van een boek dat zichzelf schrijft. Met hun literaire verwoording van de dagelijkse werkelijkheid hebben flaneurs zowel oog voor het goede leven als voor de zelfkant van de stad. Zo maakt de flaneur momentopnamen van het grotestadsleven en schrijft hij onbewust cultuurgeschiedenis. Denk aan de gedichten van Jules Deelder, die een beeld schetsen van de leegte van het Rotterdamse stadslandschap; of aan de ‘kronkels’ van Simon Carmiggelt die het naoorlogse stadsleven in Amsterdam beschrijven.

Baudelaire en Hessel

Uitvinder van het moderne flaneergegenre is de Franse dichter Charles Baudelaire (1821-1867), die in zijn laatste levensjaren als geen an-

der de ziel van het negentiende-eeuwse Parijs wist vast te leggen. Volgens Baudelaire moest een goede flaneur zich kunnen begeven in het stadsgevoel als een vis in het water, en was het zijn roeping om één te worden met de menigte. In soortgelijke bewoordingen zou de Duitse schrijver Franz Hessel (1880-1941) meer dan een halve eeuw later zijn liefde betuigen aan het Berlijn van de Weimarrepubliek. Hessel vergeleek het flaneren in zijn stad met een duik in de branding: ‘Man wird überspult von der Eile der andern, es ist ein Bad in der Brandung.’

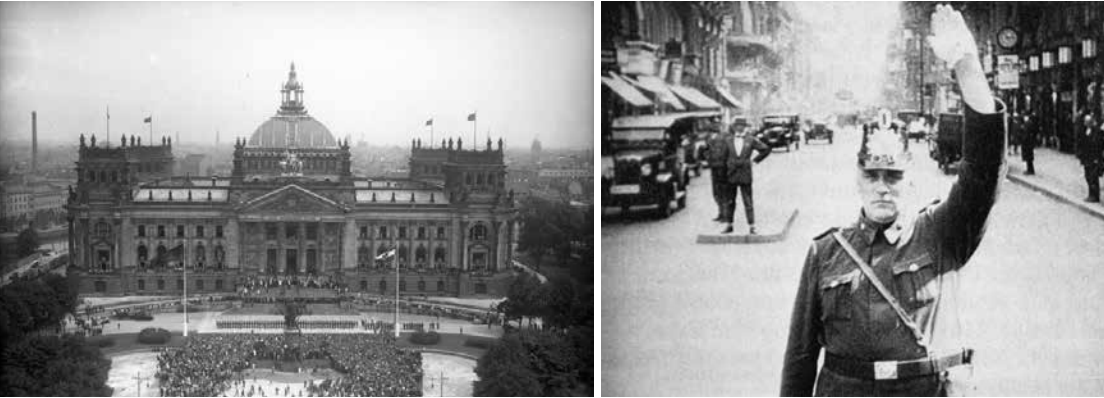
Walter Ruttmann

Waar Hessel de stad en haar inwoners verbeeldt met metaforen en stijlfiguren, gebruikt Walter Ruttmann in zijn film montage en orkestmuziek. Daarmee past *Berlin* in een experimenteel genre van stille stadsportretten, net als *Rien que les heures* (1926) en *Man with a movie camera* (1929). In *Berlin* neemt Ruttmann het perspectief van de flaneur over, maar versnelt diens wandeltempo. Zo sleurt de regisseur de kijker in ruim een uur door een dag in het leven van Großstadt

Typerend voor de cultuur in Berlijn in de jaren '20 en '30: Marlene Dietrich in de film Der Blaue Engel (Josef von Sternberg, 1930)

Beelden uit de film

Berlijn. We zien de stad ontwaken, werken en ontspannen – inclusief beelden van het toen al roerige nachtleven. Geen klasse, leeftijd of beroepsgroep blijft onbelicht, waarmee Ruttmann laat zien dat dergelijke classificaties misschien minder belangrijk zijn dan we denken. Alle Berlijners zijn opgenomen in dezelfde ritmische maastroom van het dagelijks bestaan. Zo verruilt de regisseur beelden van haastige kantoorklerken en marcherende soldaten moeiteloos voor varkens op weg naar het slachthuis. Iedereen en alles is voortdurend onderweg: beweging en vernieuwing lijken in het rusteloze Berlijn van de jaren twintig doelen op zich. Dankzij de vernieuwende montagetechnieken, die Ruttmann leerde van filmmakers uit de Sovjet-Unie, is de kijker evenals de flaneur afwisselend deelnemer en toeschouwer van het grootstedelijk spektakel.

Waarschuwing

In deze positie krijgen we ook een waarschuwing mee. Wie zich te eenvoudig laat opslokken door het jachtige grotestadsleven, loopt het risico van mentale overbelasting. Beelden van een vrouw die het allemaal te veel wordt en zelfmoord pleegt worden afgewisseld door montages van een achtbaanrit. In het Berlijn van Ruttmann liggen kansen en gevaren nooit ver bij elkaar vandaan. De regisseur laat zien dat het merendeel van de stedelingen echter opvallend blasé omgaat met alle externe prikkels. Hiermee onderschrijft hij bevindingen van sociologen als Georg Simmel en Louis Wirth, die in de eerste helft van de twintigste eeuw voor het eerst onderzoek deden naar menselijk gedrag in de stedelijke ruimte en fundamentele verschillen ontdekten in de levenshouding van stedelingen en plattelandsbewoners.

Verkeersballet

Met zijn ambivalente boodschap is *Berlin* een cinematografisch eerbetoon aan de moderniteit van een complex georganiseerde stad. Ruttmann laat zijn kijkers deze moderniteit bijna voelen. Het fascinerende verkeersballet rond Europa’s eerste stoplicht op de Potsdamer Platz, het gewoel bij de opruiende toespraak van een socialistische-voorman en de betoverende reclameborden van de Kurfürstendamm

benadrukken het perpetuum mobile van een stad in beweging. Rijdende trams en treinen zijn het enige leidmotief in de film, die ondanks het ontbreken van een plot vooral blijft boeien door zijn documentaire karakter. *Berlin* is namelijk ook het portret van een stedelijk landschap dat tijdens en na de Tweede Wereldoorlog onherkenbaar van gezicht zou veranderen. Ruttmann lag zelf echter niet zo wakker van de oorlogsverwoestingen. Enkele jaren na het afronden van *Berlin* kwam de regisseur in dienst van de nationaalsocialisten, voor wie hij propagandafilms maakte die juist het plattelandsleven verheerlijkten.

Compositie

Misschien wel de belangrijkste reden dat *Berlin* ook vandaag nog de zintuigen prikkelt is de muzikale compositie. Dankzij het originele samenspel van beeld en geluid laat de film zich eenvoudig meten met meer recente experimenten als *Koyaanisqatsi* (1982), onlangs nog in Amsterdam opgevoerd door het Philip Glass Ensemble. Het duizelingwekkende montage tempo van *Berlin* wordt begeleid door een speciaal geschreven stuk van Edmund Meisel, die tevens de muziek componeerde voor *Pantserkruiser Potjomkin* (1925). Meisel benadrukt in de stadssymfonie de spanningen en paradoxen van het leven op straat door zijn muziek voortdurend in botsing te brengen met het beeld, waarmee het dagelijks ritme van de Berlijners verder wordt doorbroken. Deze muzikale omlijsting werd in de jaren twintig doorgegaans verzorgd door een bioscooporganist, terwijl een zogenaamde *Gerauschmacher* de stille films voorzag van geluidseffecten. Dit is op 17 januari niet anders. Jazzmuzikanten David Kweksilber en Leo van Oostrom zullen hun kwaliteiten op saxofoon, klarinet en accordeon verenigen met die van de *Gerauschmacher*. Zo stapt het publiek in de schoenen van Franz Hessel en krijgt het een eenmalige flaneerervaring in het Berlijn van de Weimarrepubliek.

‘Ik denk al lang niet meer in waarden en maten’

Calliope Tsoupaki componeert voor het Orgelpark

Een avond met de muziek van Calliope Tsoupaki betekent een avond vol ontdekkingen. De Grieks-Nederlandse componiste is iemand die met elk stuk een nieuwe klankwereld weet te creëren. Een wereld waar reflectie een net zo belangrijke plaats inneemt als de noten. Reflectie is inspirerend en opbouwend, vindt Tsoupaki, mits er de tijd voor wordt genomen: door de componist zelf, de musici en de luisteraars. Dan ontstaan pas de nieuwe kleur, nieuwe ruimte en nieuwe reflectie. Op zaterdag 18 februari klinkt de compositie *EXODION* van Tsoupaki in het Orgelpark – of, beter ‘geschreven’: *ΕΞΟΔΙΟΝ*.

EXODION is geschreven voor tenor Marcel Beekman, in opdracht van het Orgelpark. ‘Ik heb een lange tocht achter de rug,’ zegt Calliope Tsoupaki over het compositieproces. ‘Het was vanaf het begin de bedoeling om een vocale compositie aan Maria te wijden, en dat is geen onderwerp waarbij ik denk: prima, leuk, ik heb al een tekst in gedachten en ga er direct mee aan de slag. Gelukkig kwam ik de prachtige Maria-gebeden tegen van de zeventiende-eeuwse monnik Agapios, uit de tijd van de Ottomaanse bezetting van Griekenland. Agapios heeft een paar boeken geschreven, onder andere over bomen, en is zelfs naar Venetië gereisd om ze daar te laten drukken. Ik stond verstoeld toen ik zijn *canons* zag. Een bundel van meer dan 200 pagina’s met de meest poëtische teksten die je je kunt voorstellen, voor elk dagdeel ander! Ze waren bedoeld om in de kerk te reciteren, tijdens de dienst of bij speciale gelegenheden. Wat me meteen raakte is dat hij zich in zijn zeer persoonlijke teksten rechtstreeks tot Maria richt, haar om genade en redding vragend.’

Er restte ‘slechts’ ze op muziek te zetten?

Helaas, zo eenvoudig was het niet. Om te beginnen waren de teksten heel mooi uitgeschreven maar dan wel met van die oude gecompliceerde clusters, waarbij een letter aan twee of drie andere verwant is. Zonder een speciaal ‘vertaallijstje’ kon ik in het begin geen kant op, ik had slechts een vermoeden van wat een woord betekende.

Auteur

Olga de Kort is musicoloog en muziekjournalist, freelance musicus en lector. Ze is gespecialiseerd in Russische muziek en musici in Nederland.

Hoe bekend zijn deze canons in Griekenland, in de kerkpraktijk?

Helemaal niet. Ik heb overal nagevraagd, maar niemand kende ze meer. Hoe is het mogelijk, zou je denken, dat zijn toch zulke belangrijke bronnen. Ik overdrijf niet als ik zeg dat ik nog nooit zoiets moois heb gelezen. Ze zijn metaforisch, vol aanbidding exclamaties, en herhalingen. Zo veel zelfs dat de teksten op een gegeven moment in een mantra lijken te veranderen, je komt in een andere staat van bewustzijn.

Des te moeilijker om de keuze voor de tekst te maken, lijkt me.

Het was heel moeilijk! Ik wilde absoluut niet zomaar iets uit Agapios’ gebeden plukken. Ik heb me laten inspireren door de poëzie van de tekst en de kracht van de gebeden. Door ze over te schrijven in al die mooie oude letters hoopte ik iets van zijn bezieling mee te krijgen. Stap voor stap kwam ik dichterbij in de buurt van zijn gedachten, zijn woordritme en zijn manier van zich uitdrukken. Eén gebed heb ik in zijn geheel overgenomen. Daarin beschrijft Agapios het laatste moment voor het sterven; hij roept Maria aan zich over zijn ziel te ontfermen. De dood en zijn belevenis raken me de laatste tijd diep, ook omdat ik mijn vader anderhalf jaar geleden ben verloren. *EXODION* is uiteindelijk een heel persoonlijk stuk geworden: over Maria en ons laatste levensmoment.

Bij dergelijke teksten schrijf je natuurlijk geen ‘gewone’ begeleiding.

Ik heb heel lang gezocht naar een manier om de intensiteit van de teksten en hun enorme spanning uit te drukken. Je moet daarom ook geen begeleiding van woorden te verwachten. Het stuk is vrij traag, de spanning ontvouwt zich langzaam, en het orgel helpt om de tekst te ‘dragen’. De spanning is altijd aanwezig, het wordt letterlijk uitgerekt. Dat is ook het risico dat ik neem met dit werk, want als het slap wordt uitgevoerd, is de spanning weg.

Jij hebt het orgel al eens eerder in je composities gebruikt en kent het inmiddels van binnenuit.

Als Griekse ben ik niet met orgelmuziek opgegroeid. Toen ik in 1988 naar Nederland kwam was het orgel een grote onbekende voor mij. Langzamerhand heb ik het ontdekt, en ik was onder de indruk van de mogelijkheden die het instrument me als componiste biedt. Daarmee bedoel ik geen toccata's en snel pedaalwerk. Dat is een voorspelbaar stramien dat altijd met het orgel wordt geassocieerd. Ik ben juist geïnteresseerd in de lange en langzame noten van het orgel, zijn diepte en intensiteit van de klank.

Ik ben naar het Orgelpark geweest om er de instrumenten te bekijken, en heb besloten om geen registraties voor te schrijven. Elk instrument is anders, en organisten vinden het zelf veel te leuk om de registers uit te zoeken. In mijn partituren komen wel dynamische tekens voor, maar alleen om aan te geven wat ik precies bedoel, waar ik het echt hard of zacht wil horen. De klankkleur bereik ik door de noten zelf, hun lengte en hoogte, en niet door extra klankkleur voor te schrijven.

Anderhalve maand om aan de tekst te werken, en dan nog het componeren zelf. Hoe lang ben je met de partituur bezig geweest?

Ik heb echt de tijd genomen, en voor mijn doen was ik behoorlijk lang bezig. Dat komt ook door mijn nieuwe manier van componeren, ik word er heel extreem in! Voor mij werkt het 't beste als ik niet vanaf het begin aan alle ritmes vastzit. Ik weet natuurlijk of ik hier een langere of kortere noot wil, ik ken de proporties en de ontwikkeling van mijn muzikale materiaal, maar wil niets vastleggen en meteen bepalen of het om twee of drie halve noten gaat. Pas later, als ik volop met het schrijven bezig ben, kies ik stapsgewijs de ritmes. Ik denk al lang niet meer in waarden en maten, dat werkt niet meer voor mij.

Vind je het als componist belangrijk dat jouw luisteraars met je meevoelen en geraakt worden door wat jou zelf raakt?

Ja, ik geloof in contact met mijn publiek, met de verbondenheid die daarbij kan ontstaan. Maar ik wil absoluut niet behagen met mijn muziek. Dat zou betekenen dat ik berekenend ben, dat ik tijdens het componeren al bedenk wat ik me wel en niet kan permitteren om de aandacht van het publiek te trekken. Zo gaat het bij mij niet. Ik heb behoefte om via mijn muziek te communiceren en een verband op te bouwen maar ik ga me daarvoor niet veranderen. Ik hoop dat alles wat ik te vertellen heb ook raakvlakken heeft met de gedachten

van mensen die naar mij komen luisteren. Op voorwaarde dat ze daar open voor staan, dat wel. Maar anders zouden ze toch ook niet komen luisteren, want als je alleen voor je vermaak komt om slechts oppervlakkig geprikkeld te worden, dan ben je bij mijn uitvoeringen op de verkeerde plek. Ik maak geen voorspelbare Griekse dansmuziek met bouzouki's, hoor!

Op het programma van het concert op 18 februari staat niet alleen *EXODION*, maar ook *Mania*, voor viool, *Piano-forte*, voor piano, en *Narcissus*; gespeeld door Heleen Hulst en Gerard Bouwhuis.

Foto boven: Een ongewoon kijkje 'op' het Van Straten-orgel in het Orgelpark: dit zijn twee van de vier smidsbalgen achter het instrument, van bovenaf gezien. Goed zichtbaar zijn de brokken graniet bovenop de balgbladen. Het gewicht ervan 'duwt' de balgen leeg in het orgel. De balgen worden volgepompt door, via het touw, het balgblad met de hand op te tillen. Via een ventiel wordt dan lucht ('wind' in orgeljargon) in de balg gezogen.

Foto links: Het grote orgel in de Oude Kerk is een van de beroemdste orgels van Nederland – zowel vanwege zijn barokke inborst (het is oorspronkelijk in 1724 door Christian Vater gebouwd) alsook vanwege de faam die het in de 20ste eeuw genoot als het perfecte instrument voor psalmimprovisaties en andere muziek van organisten als Feike Asma. Momenteel wordt het gerestaureerd: deze foto werd juist voor het ter perse gaan van deze Timbres gemaakt.

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

Het orgel: een muzikale tijdmachine

Cursus Orgelkunde

De cursus *Het orgel: een muzikale tijdmachine* vindt dit voorjaar plaats op zeven achtereenvolgende dinsdagen, van 7 februari tot 21 maart. De focus ligt ditmaal op de orgelkunst van de 19de, 20ste en 21ste eeuw. Elke dinsdagmiddag bestaat uit tweemaal een uur college, gescheiden door een half uurtje pauze. De colleges beginnen steeds om 14.15 uur. Docent is Hans Fidom.

De cursus Orgelkunde zal veel 'luisteractiviteit' vragen: we gaan zowel naar opnames als naar live muziek luisteren. Met vooraf aange-reikte 'luisterstrategieën': zo zullen bij elk stuk tips gegeven worden, bijvoorbeeld om eens te letten op deze of gene ontwikkeling in de muziek, op het gebruik van klankkleuren, op de manier waarop de musicus de energie in de muziek verdeelt en beheerst – enzovoort. Een ander zwaartepunt is als vanouds orgeltechniek: hoe werkt zo'n instrument nu eigenlijk? Wat bedoelen we als we een orgel 'pneumatisch' noemen? Maakt het echt wat uit of een pijp van lood is of van hout? Waarom hebben sommige orgels zo ontzettend veel knopjes?

'Workshop' buitenshuis

De cursus vindt plaats in het Orgelpark. We kijken echter ook buiten de deur: halverwege de cursus bezoeken we het barokorgel in de Oude Kerk in Amsterdam. Het zal er bij kijken en bespreken blijven, omdat het orgel in restauratie is. Juist dat echter levert een spectaculair beeld op: de enorme, bijna drie eeuwen oude orgelkast is geheel leeg, zodat de opbouw ervan goed te zien is.

De tweede 'workshop' is meteen het slot van de cursus: op dinsdagmiddag 21 maart bezoeken we de werkplaats van Elbertse Orgelmakers in Soest. Het Nieuwe Barokorgel dat het Orgelpark bouwt, staat daar dan vrijwel geheel opgebouwd klaar; wellicht is het zelfs al mogelijk enkele tonen te horen.

Website

Bij de cursus hoort een website. Daar is voorbereidingsmateriaal te vinden (lees- en luistermateriaal), daar worden ook de presentaties van de docent geplaatst. Ditmaal doen we dat iets geavanceerder dan in 2016: de presentaties zullen in de vorm van films op de website geplaatst worden. Dat betekent dat alle geluidsvoorbeelden en filmpjes die tijdens de colleges getoond worden thuis heel eenvoudig op-nieuw beluisterd en bekeken kunnen worden. Wie alvast een indruk wil krijgen, kan naar de website bij de cursus van 2016 surfen: ga naar www.orgelpark.nl en klik op 'Cursus Orgelkunde'.

Alleen voor GastVrienden!

Let op: de cursus is alleen toegankelijk voor GastVrienden van het Orgelpark. Voor één jaar GastVriendschap betaalt u € 70,-; u heeft dan tevens gratis toegang tot alle andere activiteiten van het Orgelpark gedurende een jaar, of dat nu concerten of colloquia zijn. Op bladzijde 59 leest u hoe u GastVriend kunt worden.

'Glorious and Shocking Sounds': colloquia en symposium

Dit voorjaar vinden in het Orgelpark drie colloquia en een symposium plaats: de colloquia op achtereenvolgens 18 maart, 8 april en 6 mei; het symposium van 8 tot en met 10 juni.

Het colloquium op 18 maart staat in het teken van het verschijnen van het vierde deel van de reeks Orgelpark Research Reports. Dit deel bevat zorgvuldig tot artikelen gedestilleerde versies van de lezingen en presentaties die in de afgelopen jaren rond het Van Straten-orgel zijn gehouden; zowel op enkele colloquia als bij het symposium van 2013. Eén van de bijdragen bevat een aanzienlijke reeks opnamen van het Van Straten-orgel, gemaakt door Harald Vogel, internationaal een van de belangrijkste organisten op het terrein van oude muziek. Vogel zelf, maar ook anderen die aan het Research Report bijdroegen, bespreken tijdens het colloquium in een openbare discussie de actuele stand van kennis rond het Van Straten-orgel. Dit colloquium is deels Engelstalig.

Op 8 april, een week voor Goede Vrijdag, staat een geheel nieuwe editie van de Johannes Passion van Johann Sebastian Bach centraal: Klaas Hoek paste 19de-eeuwse musiceerprincipes toe op de 18de-eeuwse muziek. Hoeks 'versie' wordt integraal uitgevoerd; vooraf vertelt hij uitgebreid over de achtergronden ervan en de manier van werken die hij toepaste. Aan de uitvoering van de Johannes Passion werken behalve Hoek zelf (harmonium) onder anderen ook tenor Marcel Beekman en het Asko Kamerkoor mee, onder leiding van Jos Leussink. Taal: Nederlands. Zie ook het interview met Klaas Hoek elders in deze *Timbres*.

Op 18 maart staat Middeleeuwse orgelkunst centraal in het Orgelpark, en bij het symposium van 8 tot en met 10 juni staan we onder meer stil bij de muzikale aspecten van het manipuleren van de luchtdruk in orgels. Dit prachtige beeld past bij beide activiteiten; het ontstond omstreeks 1240 als detail van een van de portalen van de Kathedraal in de Spaanse stad Burgos, de zogenaamde 'Portada del Sarmental'.

Het colloquium op 6 mei vindt plaats rond een nieuw orgel voor het Orgelpark: het kabinetorgel dat Deetlef Onderhorst in 1767 bouwde en dat de afgelopen decennia in de Oude Kerk in Amsterdam stond. Op het programma muziek door Matteo Imbruno, de organist van de Oude Kerk, en een verslag annex discussie over de restauratie van het instrument door Elbertse Orgelmakers. Gerrit Hoving houdt een lezing over de geschiedenis van het Nederlandse huisorgel in de 18de eeuw, een orgeltype dat elders nooit zo tot bloei is gekomen. Taal: Nederlands.

Het jaarlijkse internationale symposium vindt dit jaar plaats van donderdag 8 tot en met zaterdag 10 juni, onder de titel 'Glorious and Shocking Sounds' - de woorden waarmee John Cage ooit het effect van het orgel van Olivier Messiaen, in de Ste.-Trinité in Parijs, beschreef. Hans-Ola Ericsson (Zweden, Canada) komt langs om de ervaring van manipulatie van de orgelwind in de afgelopen twee jaar toe te lichten; Adrian Foster vertelt over wat bestudering van Olivier Messiaens improvisaties ons leert; en ook de recente ontwikkelingen in de wereld van live elektronische muziek komen aan bod – denk daarbij aan namen als Jacob Lekkerkerker, Robert van Heumen, Anne La Berge en Wouter Snoei. Het symposium is Engelstalig.

De colloquia beginnen steeds om 14.15 uur en eindigen rond 17.30 uur. Het symposium begint op donderdag 8 juni eveneens om 14.15 uur en de dagen daarna om 10.00 uur.

Deel 4 van de reeks Orgelpark Research Reports bevat onder meer bijzondere opnamen van het Van Straten-orgel, bespeeld door Harald Vogel. Ze maken deel uit van zijn artikel naar aanleiding van dit orgel.

Dethleff, Deetlef, Didelof?

Het Orgelpark neemt kabinetorgel Oude Kerk Amsterdam over

Huisorgels zijn in Nederland met name in de 18de eeuw populair geweest. Ze werden meestal gebouwd door gespecialiseerde orgelmakers. Eén van de beroemdsten onder hen is zonder twijfel Hendrik Hermanus Hess (1735-1794), de jongere broer van organist en orgeldeskundige Joachim Hess (1732-1819), beiden gevestigd te Gouda. Ze waren samen belangrijk voor de ontwikkeling van het huisorgel; zij zetten in feite letterlijk de toon. Andere belangrijke orgelmakers in de Nederlandse huisorgelcultuur van de 18de eeuw waren Strümpfher, Künckel en Onderhorst.

Het Orgelpark krijgt er een orgel bij: het fraai gepatineerde kabinetorgel dat de Amsterdamse orgelmaker Deetlef Onderhorst in 1767 voor een tot nog toe onbekend gebleven opdrachtgever bouwde. Van de vroegste geschiedenis is überhaupt niet veel bekend. Wat we weten is dat het orgel in 1848 een plaatsje kreeg in het 'Oudeliedenhuis' aan de Roeterstraat in Amsterdam. In 1953 werd het front bovenaan lager gemaakt en het hele instrument wit geschilderd. Toen het in 1977 in de Oude Kerk werd geplaatst, kreeg het zijn originele vorm weer terug; de witte verf werd verwijderd. In 2001 onderging het orgel een grote onderhoudsbeurt.

De Oude Kerk heeft besloten het orgel niet langer te willen hebben: in de praktijk blijkt het te klein van toon, zeker in de grootse akoestiek van de Oude Kerk. Afgelopen najaar is besloten dat het Orgelpark het orgel overneemt. Vooral in ensemblemuziek zal het een fraaie rol kunnen spelen.

Deetlef Onderhorst – zijn voornaam wordt ook wel als 'Dethleff' of zelfs 'Didelof' geschreven – werd in 1715 of 1716 in Noord-Duitsland geboren; wanneer hij overleed is niet bekend. In 1749 ging hij in Amsterdam in ondertrouw, waar hij ook zijn werkplaats had. Hij onderhield kerkorgels, maar als hij nieuwe orgels bouwde, waren dat altijd huisorgels.

De huisorgels die Hess, Onderhorst en hun collega's bouwden waren 'kabinetorgels': met gesloten deuren is er niet aan te zien dat het orgels zijn. Door de kastdeuren te openen worden de frontpijpen zichtbaar; door een klep in het ondergedeelte te openen kan het klavier naar buiten worden getrokken. Voor de wind zorgt de organist zelf: met een eenvoudige trapper bedient hij (of zij, want vrouwen musiceerden zeker binnenshuis ook regelmatig) het balgsysteem.

Onderhorst paste meestal een soort standaard-registercollectie toe. De meeste registers zijn bedienbaar met twee knoppen, één links van het klavier en één rechts: zo kan de organist kiezen of een register alleen in de onderste helft van het klavier (de 'bas'), de bovenste helft ('discant') of allebei klinkt. Een dergelijke 'halvering', zoals het orgelbouwjargonwoord luidt, vergroot het aantal klankkleurcombinaties aanzienlijk.

Het orgel wordt eerst nauwkeurig onderzocht en waar nodig hersteld. Het zal op 6 mei in gebruik worden genomen met (onder meer) een bespeling door Matteo Imbruno (organist van de Oude Kerk) en een lezing over de historie en karakteristieken van 18de-eeuwse Nederlandse huisorgels door Gerrit Hoving. [\[HF\]](#)

Het Onderhorst-kabinetorgel zoals het in de Oude Kerk stond. Om dergelijke orgels niet té luid te laten klinken (ze moesten immers in huiskamers kunnen functioneren), draaiden de orgelmakers de frontpijpen ervan om: de échte pijpmonden zitten aan de achterkant van de frontpijpen; aan de voorzijde is een schijnlabium aangebracht.

Het Onderhorst-orgel van het Orgelpark wordt

op 6 mei in gebruik genomen

Hoe werkt dat?

Registreren (II)

De vorige aflevering van deze rubriek was gewijd aan de basisprincipes van het ‘registreren’: het kiezen en combineren van de klankkleuren van het orgel, die elk ‘achter een registerknop’ verscho- len zijn. Die knoppen kunnen de vorm hebben van trekknoppen (zoals bij de meeste orgels die vóór circa 1870 zijn gebouwd), maar kunnen ook als kleine schakelaars uitgevoerd zijn (sinds de late 19de eeuw).

Orgelregisters kunnen we grofweg in twee grote groepen indelen: labiale registers (met pijpen die ‘werken’ als blokfluiten) en tongwerken (met pijpen die ‘werken’ als klarinetten). De eerste groep heeft de oudste papieren; deze registers – ieder register staat voor een specifieke klankkleur – zijn geordend in ‘koren’. Het belangrijkste koor is dat van de zogeheten ‘prestanten’. Bij dit koor horen enkelvoudige registers als ‘Prestant’, ‘Octaaf’ en ‘Quint’ (‘enkelvoudig’ wil zeggen dat deze registers één pijp voor elke toets van het klavier bieden), maar ook ‘meervoudige’ registers, zoals ‘Mixtuur’, ‘Sesquialter’ en ‘Scherp’ (die ieder tot wel tien pijpen per toets kunnen hebben). Samen vormen deze prestanten het ‘prestantenkoor’, door componisten als Johann Sebastian Bach meestal ‘plenum’ genoemd. De klankkleur van het prestantenkoor geeft orgels hun zo karakteristieke ‘orgelklank’. Een ander belangrijk koor is dat van de fluitregisters.

Langzamerhand nam in de 18de eeuw een derde soort labiaalregisters aan belang toe: het koor van de zogeheten ‘strijkers’ – registers die een wat scherper klankkarakter hebben, vergelijkbaar met dat van violen, celli en andere strijkinstrumenten. Dat deze registers in de 19de eeuw steeds vaker werden gebouwd, had onder meer te maken met de ontwikkeling van het orkest: in het symfonie-orkest is het aantal strijkers veel groter dan in een 18de-eeuws barokensemble, en het orgel volgde deze ontwikkeling.

In de vorige aflevering van deze rubriek is uitgelegd dat de ‘voetmaat’ van een register de toonhoogte van dat register aanduidt. Een achtvoets register, zoals een Prestant 8’ (het minuut-teken geeft de eenheid ‘voet’ aan), klinkt op de toonhoogte waarbij mensen kunnen zingen, een 4’-register klinkt hoger, een 16’-register lager. Achtvoets registers golden in de 19de eeuw in toenemende mate als de basis van orgelklank; in plaats van het prestantenkoor. Het betekende dat organisten het combineren van achtvoetsregisters als uitgangspunt van hun registraties namen. Daar ontstonden regels voor: er diende in elke combinatie een helder aspect voorhanden te zijn (te realiseren met achtvoets strijker, of een prestant) en een donkerder aspect (te realiseren met een achtvoets fluit). Rond 1900 was deze ontwikkeling zo ver gevorderd dat deze basis liefst *naadloos* luider of zachter en feller of doffer werd gemaakt. Dat betekende op den duur zelfs dat organisten bijna elk muziekmaat een registratieverandering moesten doorvoeren. Om dat mogelijk te maken, voorzagen orgelbouwers hun orgels van nieuwe technologie: in plaats van mechanische verbindingen tussen toetsen en pijpen, kwamen ze met systemen die met luchtdruk werkten (‘pneumatische orgels’) en met elektriciteit (‘elektropneumatische orgels’). Anders gezegd: veranderingen in de esthetiek van de orgelklank gingen hand in hand met veranderingen in orgeltechniek. [HF]

Bij de overgang, in de 19de eeuw, van orgels met registers geordend in koren (‘prestanten’, ‘fluiten’, ‘strijkers’) naar orgels waarbij de registers naar toonhoogte gecombineerd dienden te worden, werden soms opmerkelijke oplossingen gevonden. De foto toont de (helaas verloren gegane) speeltafel van het orgel dat Eberhard Friedrich Walcker in 1840 bouwde in de Stiftskirche in Stuttgart. Links en rechts naast de klavieren zijn de registerknoppen te zien. Opvallend is dat deze speeltafel twee pedaalklavieren heeft: zo kan de organist snel met zijn voeten een zachtere klank gebruiken, zonder de registerknoppen te hoeven bedienen. Daarmee volgde de orgelbouwer de nieuwe opvattingen van de functie van de klavieren. In de tijd van orgels met registerkoren, had elk klavier een eigen karakter; in de tijd van orgels die registratie op basis van toonhoogte verlangden, had elk klavier hetzelfde karakter, zij het dat elk hoger klavier een steeds zachtere variant daarvan leverde.

'Registreren' is het combineren van de klankkleuren van het orgel

*Sofia Gubaidulina vlak nadat ze een
eredoctoraat heeft ontvangen aan
Yale University.*

Componistenportret: Sofia Gubaidulina

Volgend jaar is de muziek van
Sofia Gubaidulina regelmatig in
het Orgelpark te horen: op 26 en
27 januari in de voorstelling *Zeven
Nachten* van Lichtbende (zie het
artikel hierna), en op 25 februari in
een geheel aan haar werk gewijd
componistenportret, waaraan onder
anderen An Raskin (bajan), Bram
Bossier (viool) en Gerrie Meijers
(orgel) meewerken. Wie is deze
componiste en wat kenmerkt
haar muziek?

Sofia Asgatovna Gubaidulina werd in 1931 geboren in de antireligieuze Sovjet-Unie. Haar moeder was Russin, haar vader Tataar en haar opa imam. Ze studeerde piano en compositie. Omdat ze experimenteerde met alternatieve stemmingen, werd haar muziek beschouwd als ‘onverantwoord’. Maar dat weerhield Dmitri Sjostakovitsj er niet van om haar te steunen. Bij haar afstuderen zei hij: ‘Mijn wens voor jou is dat je doorgaat op je eigen incorrecte pad.’ Dat resoneerde; ze ging haar eigen weg langs twaalftoonsserialisme, microtonale Russische muziek, excentrieke geïmproviseerde volksmuziek, mystiek en verbanning. Maar er was altijd één rode draad: haar muziek mikte op een hereniging van de mensheid met God – ook daarin was ze in Sovjetperspectief ‘incorrect’. Om haar doel te bereiken ontwikkelde ze haar eigen muziektaal. Eén van de kenmerken is dat ze de afstand tot het goddelijke verkleint met chromatiek (veel kleine toonstapjes achter elkaar), glissandi (naar elkaar toe glijdende tonen) en kwarttoonsafstanden (nog kleinere stapjes dan op toetsinstrumenten mogelijk zijn). Ze gebruikt ook geen lange melodische frasen, maar werkt liever met kortere motieven. Een ander kenmerk is de ongebruikelijke instrumentatie. In *In Erwartung* combineert ze bijvoorbeeld slagwerk, bajan en saxofoonkwartet.

In 1979 belandde Gubaidulina op een zwarte lijst van de Russische overheid, omdat haar man zonder toestemming westerse muziekfestivals bezocht. Gubaidulina bekeek het positief: ‘Op de zwarte lijst staan en weinig uitgevoerd worden, gaf me artistieke vrijheid. Ik kon compromisloos schrijven wat ik wilde, ook al verdiende ik daarmee weinig geld.’ Dat leverde haar tot nu toe minstens 15 prijzen op, waaronder een Gouden Leeuw én een Lifetime Achievement Award in Venetië en – ironisch genoeg – ook de Russische staatsprijs. Verder kreeg ze eretitels van universiteiten zoals Yale University. Gubaidulina brak begin jaren ’80 door buiten Rusland, dankzij Gidon Kremers enthousiasme voor haar vioolconcert *Offertorium*.

Gubaidulina componeerde niet alleen voor het concertpodium, maar ook voor films. Haar repertoire omvat onder andere stukken voor (harmonie)orkest, kamermuziekensembles, orgel, piano, bajan (soort akkordeon), slagwerk en traditionele Japanse instrumenten. Ook schreef ze oratoria, cantates en koorwerken. Sofia Gubaidulina woont sinds 1992 in Hamburg. [\[Hieke van Hoogdalem\]](#)

Gubaidulina streeft naar een hereniging van de mensheid met God

Nieuwe voorstelling Lichtbende: Zeven Nachten

Foto's gemaakt tijdens de voorbereidingen
voor Zeven Nachten

Rob Logister en Marie Raemakers

vormen de kern van Lichtbende, het

ensemble dat met toverlantaarns en

andere oude technologie de prach-

tigste beelden op gewelven, muren

en grote schermen projecteert.

In 2015 en 2016 maakte Lichtbende

in het Orgelpark indruk met *Zeven*

Dagen, een vrije interpretatie van

het scheppingsverhaal 'op' muziek

van Olivier Messiaen, door Gerrie

Meijers gespeeld op het Sauer-

orgel. Voor wie Lichtbende beter wil

leren kennen: in Timbres 17 (voor-

jaar 2015, op www.orgelpark.nl in te

zien) staat een uitgebreid interview.

Op 26 en 27 januari presenteert het Orgelpark *Zeven Nachten*, het vervolg op *Zeven Dagen*, de voorstelling waarmee Lichtbende het Orgelpark de afgelopen jaren tweemaal tot een licht-kunsttheater omtoverde. '*Zeven Dagen* vertelde een scheppingsverhaal,' legt Rob Logister uit. 'In *Zeven Nachten* willen we de keerzijde van de eeuwigheid verbeelden. We zoomen in op de levenscyclus van één mens in zeven droomnachten, waarin droom en werkelijkheid in elkaar overvloeien. Vanuit de ontwikkeling van het embryo volg je de emotionele groei van de mens, met geboorte, moederschap, ouderdom en verlies, waarbij de beleving steeds verder verdwijnt in herinnering, gedachten, dromen en demonen. Uiteindelijk wordt het lichaam losgelaten en begint de eeuwige cyclus opnieuw.' Het enorme gebogen projectiescherm (zo bij 4 meter!) van *Zeven Dagen* wordt in het Orgelpark opnieuw gebruikt; het geeft het publiek het gevoel zich in de voorstelling te bevinden, in plaats van er van buitenaf naar te kijken.

Anders dan bij *Zeven Dagen* zijn er ditmaal drie musici: Björk Nielsdóttir (zang), Jacqueline Hamelink (cello) en Gerrie Meijers (orgel). Samen met Lichtbende kozen zij voor muziek van Sofia Gubaidulina (1931; zie het artikel op de voorgaande bladzijden) en Henryk Górecki (1933-2010). Marie Raemakers daarover: 'Deze muziek geeft bij uitstek uitdrukking aan de emoties die we in de voorstelling willen oproepen. Verwachting bijvoorbeeld, maar ook twijfel, wanhoop en verzoening. Met contemplatie, verwondering en diep respect eren ze het tijdloze en overwel-digende van de schepping.' De manier van musiceren van Gerrie past daar perfect bij, vinden Raemakers en Logister: 'Ze bespeelt het machtige Sauer-orgel als een instrument waarin een heel orkest schuilt. Björk en Jacqueline worden met hun zang en cellospel onderdeel van de scènes en tonen de stoffelijke mens naast alle droombeelden van projecties en schaduw.'

Van Sofia Gubaidulina zullen onder meer *In Croce* en *Licht en Donker* klinken; van Henrik Górecki *O Domina Nostra* en *Kantata*. [\[HF\]](#)

'Zeven Nachten verbeeldt de keerzijde van de eeuwigheid'

Het Orgelpark, een podium met een missie

Wij vragen uw support

Het Orgelpark in Amsterdam is een internationaal podium voor organisten, componisten en andere kunstenaars. Het doel is het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. Het Orgelpark werkt met een breed palet aan activiteiten, zoals het verlenen van compositieopdrachten en studiefaciliteiten, het organiseren van concerten en masterclasses, en het Orgelpark Research Program.

Wat biedt het Orgelpark u?

Het Orgelpark wil een breed publiek aanspreken, jong en oud, gewone muzikliefhebbers en professionals. Daarom willen we dat mensen zich thuis voelen in het Orgelpark. En daar zullen wij ook alles aan doen. Naast het brede afwisselende programma, bieden wij een prachtige Art Deco-ambiance, een intieme concertzaal met zes indrukwekkende orgels, een mooie en heldere akoestiek, een gezellige foyer. En natuurlijk wordt u door ons warm en persoonlijk onthaald. Het Orgelpark bezoeken is uitgaan op zijn best.

Steun ons

- Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven.
- Ondersteun jong talent en geef jonge organisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance.

Word Vriend van het Orgelpark, u ontvangt dan:

- 2 x per seizoen ons magazine Timbres, met concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews, concerttoelichtingen, etc.
- Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark.

U kunt meer doen: word GastVriend van het Orgelpark

- Bent u nieuwsgierig naar wat er in het Orgelpark staat te gebeuren?
- Heeft u zin om gezellig uit te gaan in een prachtig Art Deco theater?
- Zin om eens echt te gast te zijn?

Als GastVriend kunt u alle concerten gratis bezoeken. U ontvangt elk jaar tweemaal Timbres en een cd.

Hoe word u Vriend of GastVriend?

Online www.orgelpark.nl
Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax 020 51 58 119
Telefoon 020 51 58 111
Mail info@orgelpark.nl

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Word Vriend
van het Orgelpark
voor € 40,- en help
ons het orgel op een
nieuwe manier te
presenteren

Word GastVriend
van het Orgelpark
voor € 70,- en

bezoek gratis
alle concerten!

Kijk verder op www.orgelpark.nl

Kaartverkoop en meer...

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
 Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Telefonische bereikbaarheid

Dinsdag t/m vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur en op concertdagen
 vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Openingstijden kassa

De kassa is geopend vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Vriend of GastVriend worden

Online www.orgelpark.nl
 Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Telefoon 020 51 58 111
 Mail info@orgelpark.nl

Vriend € 40,- per seizoen
 GastVriend € 70,- per seizoen

Belastingvoordeel voor Vrienden

De Belastingdienst ziet het bedrag van € 40,- dat u het Orgelpark
 schenkt wanneer u Vriend van het Orgelpark wordt als donatie.
 Dit houdt in dat u dit bedrag bij het aangeven van uw inkomsten-
 belasting van uw inkomen mag aftrekken.

Reserveren/bestellen door GastVrienden

Online www.orgelpark.nl
 Reserveren van kaarten door GastVrienden kan tot uiterlijk twee
 uur voor de voorstelling. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per
 e-mail retour. Wilt u per mail of telefonisch bestellen? Zie hieronder.

Reserveren/bestellen door Vrienden/Gasten

Online bestellen

Online bestellen van kaarten kan tot uiterlijk twee uur voor de
 voorstelling. U kunt alleen online bestellen indien u direct betaalt
 via iDEAL. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail.

Schriftelijk bestellen (Post, Fax of Mail)

Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Mail info@orgelpark.nl

Schriftelijk kaarten bestellen kan tot uiterlijk twee weken voor de
 voorstelling. Per kaartje wordt € 1,- aan kosten en porti berekend.
 Door invulling van uw rekeningnummer en handtekening machtigt
 u het Orgelpark het totaalbedrag van uw rekening af te schrijven.

Gereserveerde kaarten dienen uiterlijk een halfuur voor aanvang
 van de voorstelling te zijn afgehaald. Na dit tijdstip vervalt uw
 reservering. Wij stellen het op prijs indien u bij verhindering uw
 reservering annuleert. Zo worden anderen in de gelegenheid gesteld
 alsnog de voorstelling bij te wonen.

Kaarten kopen aan de kassa

Aan de kassa kunt u contant betalen of pinnen.
 Wij accepteren geen theaterbonnen.

Losse cd's

Het Orgelpark geeft regelmatig cd's uit. Deze cd's kunt u telefonisch
 of via www.orgelpark.nl bestellen. Ook zijn ze te koop in de foyer van
 het Orgelpark. Prijs: € 15,- voor een enkele cd.

Regels bezoek

Het is niet toegestaan beeld- en/of geluidsopnamen te maken tijdens
 de voorstelling. Mobiele telefoons dienen uitgeschakeld te zijn.

Informatie voor mindervaliden

Er zijn algemene invalidenparkeerplaatsen aanwezig vóór het gebouw.
 Het Orgelpark is geschikt voor mindervaliden (de linkeringang is
 speciaal voor rolstoelgebruikers). Voor een goede gang van zaken
 is het handig om bij uw reservering op te geven dat u mindervalide
 bent. Blindengeleidehonden zijn welkom, mits vooraf aangemeld.
 Er is geen ringleiding aanwezig.

Hoe ons te bereiken, openbaar vervoer en parkeren

Parkeren in het centrum is moeilijk en duur. Parkeren in de Gerard
 Brandtstraat is niet mogelijk. We raden u sterk aan uw auto te
 parkeren in een parkeergarage (Parkeergarage Byzantium of
 Museumplein) of per openbaar vervoer te komen. Openbaar vervoer:
 Tram lijn 1, halte Jan Pieter Heijestraat. Gebruik om uw route te
 plannen de site www.bereikbaar.amsterdam.nl

Bestel en info www.orgelpark.nl

Vooruitblik

Het Orgelpark in het najaar van 2017

Het najaar van 2017 zal een tamelijk rustige tijd zijn in het Orgelpark. In de maanden juli, augustus en september zal *het Nieuwe Barokorgel* geplaatst worden, daarna is er tijd nodig om de orgelkast te schilderen, daarna volgt de klankafwerking (in jargon: de 'intonatie'), en tenslotte wordt de digitale speeltafel aangesloten en getest. Het is de bedoeling dat het orgel in *maart 2018* feestelijk in gebruik genomen wordt.

Het betekent niet dat er komend najaar helemaal niets gebeurt in het Orgelpark: integendeel. Als vanouds

zal ons festival rond *minimal music* plaatsvinden, met aandacht voor *Steve Reich, Philip Glass* en hun minder bekende maar daarom bepaald niet minder boeiende collega's. *Ben van Oosten*, specialist in Franse romantische muziek, komt concerneren. Speciaal voor GastVrienden organiseren we een *zaterdagmiddagcolloquium*, om de werkzaamheden aan het nieuwe orgel te komen bekijken en erover te discussiëren. Ook zal er speciale aandacht zijn voor het 'nieuwe' kabinetorgel. Houd vooral onze website www.orgelpark.nl in het oog; daar vindt u ons actuele programma.

Pijpwerk van het nieuwe orgel in het Orgelpark

Onderdeel van het kabinetorgel: verguld houtsnijwerk

Ben van Oosten

Steve Reich

Nieuwsgierig geworden?

Kijk op www.orgelpark.nl. Daar vindt u de 'actueelste' versie van ons programma.

Colofon

TIMBRES • Alle kleuren van het Orgelpark

Nummer 21 • voorjaar 2017

Timbres verschijnt tweemaal per seizoen, in juni (over de evenementen in het Orgelpark in het najaar, dus van september tot en met december) en in december (voorjaar, dus van januari tot en met mei). Timbres brengt achtergrondinformatie bij de evenementen die in het Orgelpark plaatsvinden.

Redactie

Hans Fidom
M 06 537 14 735
E hansfidom@orgelpark.nl
W www.orgelpark.nl

Vormgeving

Carolien Koster, Stichting Utopa

Aan dit nummer werkten mee

Auteurs

Jolanda Breur, Hans Fidom, Tijsjoris Groot, Olga de Kort, Jacqueline Oskamp, René van Peer, Gerco Schaap, Bente Schreurs, Tim Verlaan

Fotografie

Billie Alice [Marieke Duijsters] (Wandelweiser), David Catalunya (Burgos), Laurel Fay (Sofia Gubaidulina), Hans Fidom (Kennisprogramma, Vooruitblik), Iris Mooij (Klaas Hoek), Ibo Ortgies (Kennisprogramma), Gerco Schaap (Marcel Verheggen), Joyce Vanderfeesten (Matteo Mijderwijk en Kate Moore; Ben van Oosten), 7090 (7090), Lichtbende (Lichtbende, Zeven Nachten), Oude Kerk Amsterdam (kabinetorgel)

De redactie heeft geprobeerd van alle afbeeldingen de rechthebbenden te achterhalen. Wie kan aantonen recht te hebben op een of meer afbeeldingen in dit nummer zonder door de redactie te zijn benaderd, wordt verzocht zich binnen twee weken na het verschijnen van dit nummer bij de redactie te melden.

Uitgever

Stichting Het Orgelpark
Gerard Brandtstraat 26
1054 JK Amsterdam
T 020 51 58 111
W www.orgelpark.nl

Abonnementen

Wij nodigen u van harte uit om naar het Orgelpark te komen: als onze gast en als onze vriend. En misschien wilt u wel GastVriend worden van het Orgelpark. Daarmee steunt u ons doel om het orgel nieuw leven in te blazen. Als GastVriend ontvangt u tweemaal per seizoen het tijdschrift Timbres (met onder meer concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews en concerttoelichtingen), u krijgt een cd uit onze collectie én u kunt zoveel concerten als u maar wilt gratis bijwonen. Zie voor meer informatie de voorgaande bladzijden.

ISSN

1873-121X

STICHTING UTOPA

Het ontstaan

De Stichting Utopa ontleent haar naam aan de Topa-Groep. Een groep ondernemingen die werkzaam is op het gebied van transportverpakken, met accenten op handel, productie, technologie, onderzoek en nascholing.

De stichting werd in 1988 opgericht en bezit vanaf dat jaar alle aandelen van de Topa-Groep. De inkomsten van de stichting bestaan onder andere uit de dividenden die de stichting op dit aandelenbezit ontvangt. Hoezeer de Stichting Utopa en de Topa-Groep door de eigendomsverhouding ook met elkaar zijn verbonden, de commerciële zeggenschap over de Topa-Groep berust niet bij de stichting. De samenhang tussen de Stichting Utopa en de Topa-Groep is als bij een munt: twee zijden die elkaar niet zien maar toch bij elkaar horen. Twee verschillende gezichten die samen een eenheid vormen.

Een visie

De belangrijkste beweegredenen van de toenmalige eigenaar van de Topa-Groep, Loek Dijkman, om zijn bezit in de Stichting Utopa onder te brengen was zijn visie dat de onderneming een rol in haar omgeving vervult die verder gaat dan het verschaffen van werk en het maken van winst. De gedachte hierbij is dat de onderneming haar "overwinst" niet aan aandeelhouders uitkeert maar aan haar omgeving waaraan zij haar bestaansrecht ontleent. De winst wordt aangewend voor het algemeen nut.

De geschiedenis herhaalt zich

De constructie om het vermogen van een onderneming in een stichting onder te brengen, alsmede het idee dat er aan ten grondslag ligt, is niet nieuw. Al in 1889 richtte Ernst Abbe in Duitsland in Jena de Carl Zeiss Stiftung op. Voor Abbe gold zijn persoonlijke overtuiging dat "ondernemings eigendom aan strengere ethische maatstaven dient te voldoen en als openbaar goed wordt behandeld, voor zover dat uitgaat boven de maatstaf van een passend loon voor werk". In ons eigen land bestonden rond 1900 utopische bewegingen rond Frederik van Eeden en Nescio. Bij de Van Leer-Groep, eveneens een verpakkingsbedrijf, werd in 1972 het ondernemingsvermogen ten behoeve van ideële doeleinden in een stichting ondergebracht.

Statutaire doelstelling

De statutaire doelstelling van de Stichting Utopa is: Het actualiseren en stimuleren van creatieve talenten van mensen, daar waar de aanleg van enkelingen, om welke reden dan ook, geen kans krijgt. Onze samenleving legt zwaar de nadruk op bepaalde waarden, maar plaatst daardoor andere in de schaduw. De stichting stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het compenseren van deze onevenwichtigheden. Omdat de waarden die de samenleving benadrukt

aan periodieke veranderingen onderhevig zijn, actualiseert de stichting haar aandachtsgebieden voortdurend.

De geschiedenis leert dat bij het nemen van beslissingen economische argumenten vaak de doorslag geven. Achteraf blijkt dat die argumenten soms eenzijdig, discutabel of zelfs onjuist zijn. De stichting wil met de haar ter beschikking staande middelen deze eenzijdige waardebeoordeling enigszins compenseren en als katalysator fungeren in een beoogd veranderingsproces. Tegelijkertijd wil de stichting de betrekkelijkheid van ons tegenwoordige bestel benadrukken zonder direct een beter (utopisch) alternatief voorhanden te hebben.

Een utopie

De naam van de Stichting Utopa past wonderwel binnen de Topa-Groep. Deze naam roept natuurlijk ook associaties op met Utopia, het in 1516 door Thomas More gepubliceerde boek waarin hij een volmaakt gelukkige staat beschreef. Een utopie..... Na Thomas More volgden er nog vele utopisten, ook in Nederland. Ondanks de verschillen van inhoud hadden alle utopieën door de eeuwen heen betrekking op de relatie van de mens tot zijn omgeving, op de verhouding van mens tot mens, van de mens tot de natuur en van de mens tot zijn werk. In het perspectief van deze verhoudingen is de Stichting Utopa werkzaam waarbij het historisch besef steeds een terugkerend element is.

Aandachtsgebieden

Binnen verschillende aandachtsgebieden wordt door de stichting voortdurend een segment gekozen dat extra aandacht en ondersteuning behoeft. Waar mogelijk ondersteunt de stichting educatieve activiteiten die een verband hebben met de geselecteerde aandachtsgebieden.

Beeldengalerij Het Depot in Wageningen

www.hetdepot.nl

Arboretum De Dreijen in Wageningen

www.botanischetuinen.wur.nl/dreijen

Het Orgelpark in Amsterdam

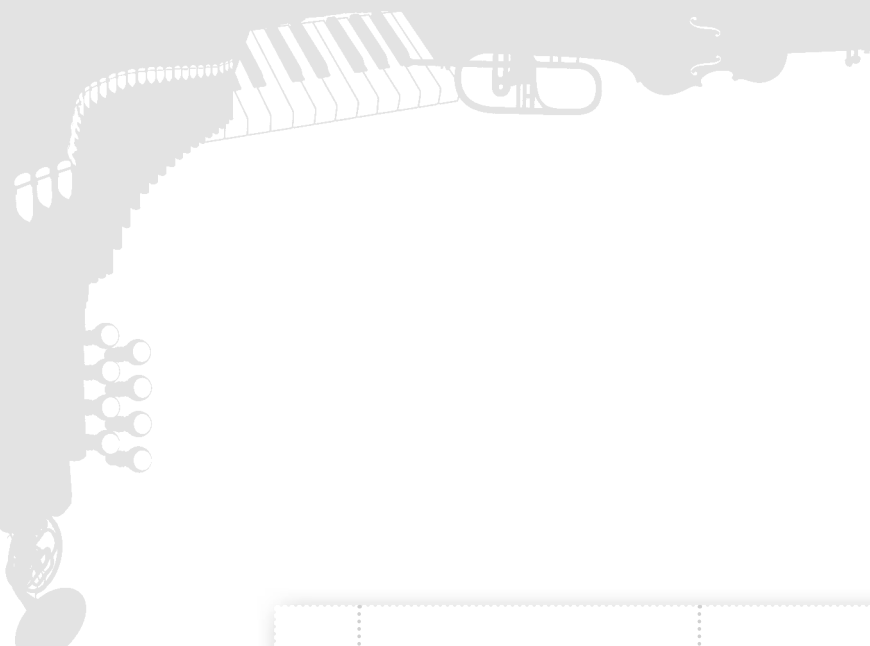
Het Orgelpark heeft als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. www.orgelpark.nl

Het Weeshuis in Leiden

In dit project wordt het Kinderrechtenhuis Nederland gefaciliteerd. www.kinderrechtenhuis.nl

Utopa-Academie

www.utopa-academie.nl

Steun ons		en word (Gast)Vriend!	
Het Orgelpark, een podium met een missie			Word GastVriend voor € 70,-
• Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven • Ondersteun jong talent en geef jonge organisten en nieuwe componisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance		Word Vriend voor € 40,- • U ontvangt • 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark <i>Het bedrag van € 40,- is aftrekbaar bij uw belastingaangifte</i>	• U bent altijd van harte welkom als onze gast in het Orgelpark en u kunt gratis alle concerten bezoeken! • U ontvangt: 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • U ontvangt een cd die is uitgegeven door het Orgelpark
Geef u op: bel 020 51 58 111			of kijk op www.orgelpark.nl <i>Kijk op bladzijde 59 voor meer informatie</i>

8 717825 031219